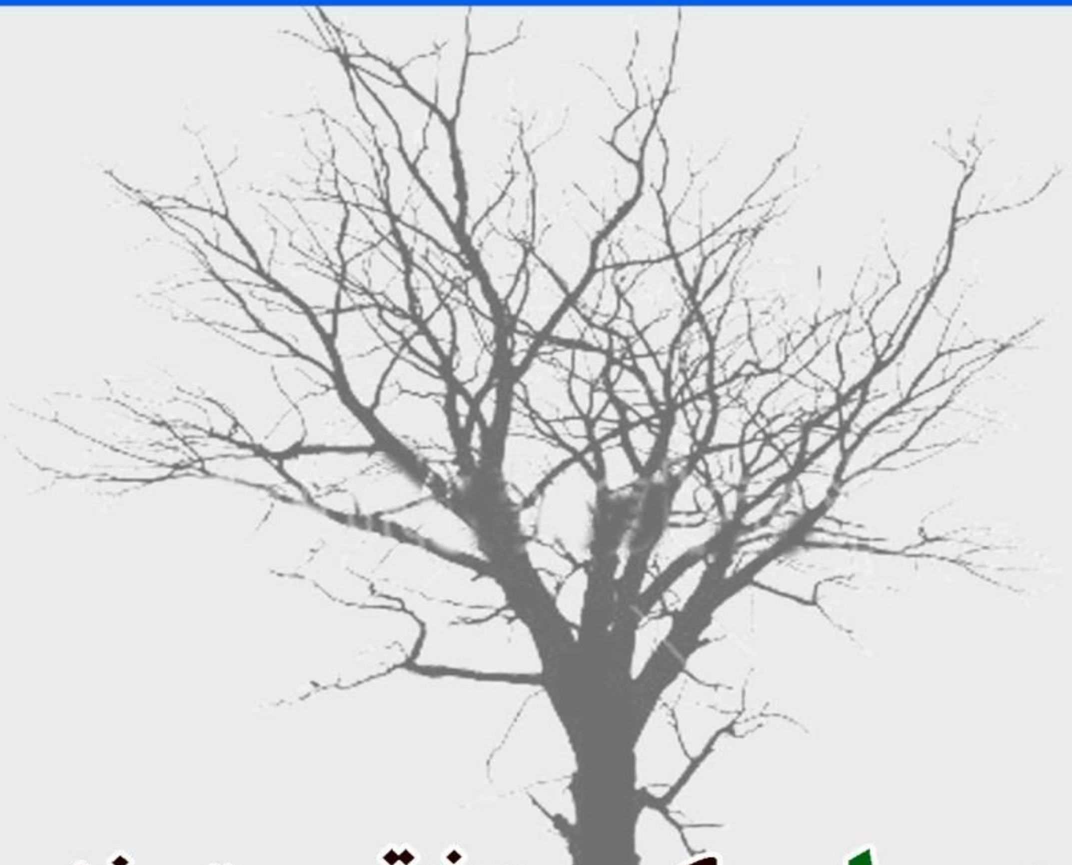

په هیواد کې دفقر ستونزه او مخنیوی یې

Ketabton.com

۲۷ - ۹ - ۱۳۹۶ هـ ش

محصل غازي زاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنيوی يې

ليکوال: محصل غازي زاده

ايميل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده شمېره: 783598561+

دخپروني نېټه: ۲۷/ قوس/ ۱۳۹۲لمريز

يادونه: هر څوک کولای شي چې نوموړی کتاب چاپ او خپور کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سريزه

الحمد لله رب العالمين, والصلاة والسلام على سيد المرسلين, وعلى آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلى يوم الدين, وبعد ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د ځینو بیچارو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له امله یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن نه شپاړس کاله مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) چې کله زه د هجرت په دِیار پېښور کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، دغه پروژه چې د قطر خیریه ټولنې(جمعية قطر الخيرية) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې و- په نمایندګۍ سره د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسيق)او د موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، چې هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا ،د هجرت په چاپېریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخه اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره له ما سره مناسب او لازم معلومات پیدا شول.

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځینې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بیوله او دفتر یې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې تیر کال (۱۳۹۵لمریز) د عقرب لومړیو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سیمه (سرک دو) کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو ورونو وړاندیز دا ؤ چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ چې د مطالعې په بهیر کې یې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، دغه مهال مو د موضوع اړوند نوي او تازه معلومات هم پکې اضافه کړل.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزي (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په ورپسې مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې یې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څېړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د نوموړې قضیې په لاملونو او عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې یې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه شوې ده.

که له یوه پلوه د دې څېړنې په بهیر کې د هېواد او هېوادوالو د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي،نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او ډلو ټپلو ته د ځینو منسوبو وګړو درغلي او خیانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پیمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

نو د هېواد بیا رغونې په پروسه کې باید لومړی انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنیاتو، او عایداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کار وړ، ریښتینو او امینو وګړو له نشتوالي یا کموالي سره مخ دی؛ ځکه خو له بیلابیلو ستونزو سره لاس په

ګریوان دی چې د هغې له جملې څخه اقتصادي ستونزه هم ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی ځومره انسانان او مخلوقات پیدا کړي د هغوی لپاره يې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وايي (باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي) په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمایښت دی، خو د دې دا معنا نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ اسباب او وسایل لمنځه وړل کیږي.که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته رابرسیره شي چې د موجوده نفوسو، بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به يې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ستونزې په څه شي کې دي؟ معلومه خبره ده چې ځینې تپل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایې په مخه کې خنډ دي - چې لازمه ځیړنه يې د دې لیکنې په متن کې شوې - همداراز د وړتیالرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې، او امینو لاسونو نشتوالی یا لږوالی د دی سبب شوی دی چې دا ملت دې د فقر او تنګ لاسۍ په لومو کې ونخلي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د مال او ثروت په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي کوي او د دی حدیث مصداق ګرځیدلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((وَاللهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – **البخاري-** نو قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر څخه نه وېرېږم،لکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنیا به درباندې پراخه شي، لکه ځرنګه چې پر پخوانیو خلکو باندې پراخه شوې وه او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړئ، لکه هغوی چې پکې یو له بله سیالي کړې وه، نو تاسې به تباه کړي لکه هغوی چې يې تباه کړي ؤ.)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي،یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بیکاري، ګدایګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تیروي.

په هیواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کیږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړیږي ..دا په داسې حال کې چې د لوړې طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله دې لوړې کچې ته رسیدلي دي، د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خیانتونو له لارې يې ثروت او مال پیدا کړی دی.

نو ترڅو چې په هیواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ونه نیول شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ يې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن،د نظام پایښت، آرامۍ، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بیچاره ګئ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې زموږ دغه لږ کوښښ په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړي او څوک چې يې د چاپ لګښت په غاړه اخلي، یا يې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

همدارنګه ښاغلی حمیدالله صدیقي او سیدجلال الدین چې د کتاب په ډیزاین کې يې راسره مرسته کړې له دواړو څخه د زړه له کومې مننه کوم، او رب العالمین ته لاس په دعاء یم چې دواړو ته د دنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول/ ۱۴۳۸ هـ ق,۲۷ /۹/ ۱۳۹۲ لمریز، (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنياوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلی ځانګړې اراوې لري چی زياتره يې له حقيقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقيقت او واقعيت ولاړ دی .د اسلام د سپيڅلي دين له نصوصو او ويناوو څخه دا جوته کيږي چی: فقر يوطبيعي مصيبت او انسان ته وريښه ستونزه ده، چې بايد وتنبولای شي.

پيغمبر صلی الله عليه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به يې کوله ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]– ای الله زه درڅخه له کفر او نيستمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پديده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره يو الهي نعمت او پيرزوينه بلل کيږي، په قرآن کريم کې الله تعالی پرخپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته يې نيستمن موندلی وې، نو شتمن يې کړې.

الله تعالی په دنيا کی خپلو نيکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده . په قرانکريم کی يې داسې فرمايلي دي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)).[3]" نوح عليه السلام خپل قوم ته وويل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي څخه بيشکه چې هغه ښښونکی دی، پرتاسې به پرلپسې اوربښت وکړي،او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو (اولادونو)،او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[4] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيستمنۍ لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، لکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سره سره دوه عمده لاملونه هم شته،چې هغه عبارت دي له:خارجي تيري او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه، چې په لاندې کرښو کي به په تفصيل سره د هغې څرګندونه او څېړنه شوې ده:

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نسيتمني د انسان لپاره يو ازمايښت او ستونزه ده، او په ځينې حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ،او عذاب وي چی د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او هېوادوال يې له نيستمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

ا-زلزلې: چې له پخوا راهسې د هېواد په مختلفو برخو کې واقع شوي دي او پدې وروستيو کلونو کې د هېواد په شمال کې ډېرې خطرناکې زلزلې وشوې، چې امله يې په زرونو خلک مړه ، کورونه ړنګ او ابادې او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دی،او دا وروستنۍ وچکالي چې د هېواد په جنوب اوجنوب غرب او نورو برخو کې يې تقريبا پنځه کاله دوام وکړ[5] ډېره خطرناکه وه.

۳ - سيلابونه او ملخان: د هېواد په بيلابيلو برخو کې د سيلابونو راتلل چې کورنو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد د شمال په ځينو سيمو کې د ملخانو راپيداکيدل، چې زراعت ته زيات تاوانونه رسوي، د ولس د نيستئ او فقر طبيعي لاملونه دي .

---

[1]. أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ۲.
[3]- نوح ۱۰-۱۲
[4]- مسند امام احمد،الأدب المفرد
[5]. تر ۱۳۸3 لمريز کال پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې طبيعي پېښواو ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوی لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبيعي ناخوالې او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې يې د الله تعالى او د هغه د استازي (صلى الله عليه وسلم) په ويناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالى فرمايي: ((وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذْنَآ أَهْلَهَا بِٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)).[6] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دی ليږلی، مګر داچې د هغې اوسيدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالى فرمايي: ((وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)). [7] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالۍ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

الله تعالى فرمايي: ((فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾)).[8] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ،پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دا به دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قريشو اسلام ونه منلو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالى دې پر هغوی باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ،نو همداسی وشول ،هغوی دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مرداري يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې کتل، نو لوګی به يې په نظر راتللو، لکه څرنګه چې الله تعالى پدې وينا کې ذکر کړي دي)).[9]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی :

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[10] په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچول شوې، په هيڅ يو قوم کې زنا نده خپره شوې مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي،هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه(فيصله) نه ده کړی مګر داچی د هغوی ترمنځ به پخپلو کې وينه تويدنه زياته شي،او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالى به پرې دښمن مسلط کړي.

يو بل روايت پدی مفهوم دی چې:((کله په يو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون،اوداسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلك نه و ازمايل شوي ،او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ ، رزق تنګۍ ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي،او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمان څخه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اوربښت ونشي،او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې

---

6. الاعراف ۹۴
7. الأعراف ۱۲۹
6- الدخان ۱۰ - ۱۱
9- وګوره: تفسير ابن کثير ۴ / ۱۴۹
10-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی په لاسونو (ملکيت) کی دي،او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالی پخپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ خپلمنځي جنګ وګرځوي)).[11]

او زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ،او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازماينښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله د موٴمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلك زنا روا وګڼي،شراب وڅښل شي،د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پرې وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ ژومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله ،نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي)).[12]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او د هغې د مخنيوي لارې او چارې دادي چې خلك خپل پالونکي ته توبه وباسي، له هغه څخه بښنه وغواړي، خپل عملونه، سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي.

---

[11]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

[12]-- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب : الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) په ۷۰ - ۷۱ صفحو کې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هيواد باندې د خارجيانو تيرى، او يرغل دى،او په ځانګړې توګه د روسانو يرغل او تيرى کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دين او کلتور بدل کړي او پدې هېواد کې د الحاد او سوسياليستۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژيم ته پاينبت ورکړي.

دا هم د قوم او ولس په وړاندې د لمر په څير روښانه ده چې له روسانو علاوه نورو خارجيانو خاصتًا ځينې ګاونډيو زموږ د هيواد د کمزورتيا چې پکې اقتصادي کمزورتيا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.

پدې ځاى کې يوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنيانو ته دغه زمينه چا برابره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولين څوك دي ؟

ددې ځواب د لمر په څير روښانه دى، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځينې بچيان ؤ چې پرديو ته يې دغه لاره هواره کړه او دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده، نو لومړى بايد همدغه خاين او غدار وګړي ملامت کړى شي،له ټولو ترمخه لومړى کمونستانو – خلقيانو او پرچميانو- غداري کړې، همدوى ؤ چې د روسانو پر مټ باندې يې کودتا وکړه او بيا د هغوى يرغل لپاره پول وګرځيدل.

روسانو چې زموږ پر هېواد باندې هر اخيزه جنايتونه وکړل، د اقتصادي جنايت په برخه کې هغو مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زموږ د هيواد سوداګريز او اقتصادي چارې انحصار او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغو زموږ د ملت ترټولو لويه شتمني او طبيعي منابع په خپل واک کې کړې و ؛ د دې لپاره چې له يوې خوا زموږ هېواد فقير او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبيعي منابع او زخاير د خپلو ګټو لپاره وکاري. له دويم نړيوال جنګ نه مخکې زموږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د يوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوريشن) لخوا کشف او د راويستلو ټولې چارې يې سر ته ورسيدې،لکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وويستل شوه، ټول اوراق او معلومات يې د کمونستي بوډاګيانو په لاس کې وليدل او بيا چې کله عملا زموږ پر هېواد باندې روسانو يرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې يې راوړ،نو زموږ له هېواده يې زيات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پيمايش او اندازه ګيرۍ لپاره کوم مايشينونه د آمو د سيند پر غاړه ځاى پر ځاى کړې و د همغوى په اختيار کې و،بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز توليد او انتقال مومي، نفت يې خام نقلول او هلته په شوروي کې به يې تصفيه کيدل چې له همغه ځايه به بيرته پر افغانستان باندې د پيسو په بدل کې خرڅيدل، په دې معنې چې زموږ له زخايرو به پر موږ باندې خرڅيدل او پيسې به يې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[13]

زموږ پر هېواد باندې د روسانو د عملي يرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زيات هر اړخيز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوى د نهو کلونو د تيري د لګښت اندازه ۷۰ بليونه ډالر ښودل شوي، چې دغه ټول لګښتونه يې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچينو څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان پخپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ويجاړولو لپاره کوم ټانکونه ،الوتکې ،عراده جات او ماشينونه راوړي ؤ په بدل کې يې د دې هېواد طبيعي موارد لکه: معدنونه،طبيعي ګاز او داسې نور په زيات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او يوړل .

د ځينو څيړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژيم په وخت کې تر ۱۹۹۰ز پورې ديز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټيزو سرچينو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

[13]. جنايات روسيه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - له ٪۲۳ څخه تر ٪۸۵ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ٪۵۵ څخه تر ٪۷۷ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړېدل او لمنځه تلل.

۳ - ٪۴۷ په زراعتي پیداوار کې کموالی.

۴ - ٪۷۵ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی.

۵ - ٪۷۰ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابېدل او لمنځه تلل.

۷ - ٪۲۵ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ٪۵۰ د زراعتي ځمکو کموالی.

۹ - ٪۲۰ د اوبو او ابیارې د سیستم لمنځه تلل.

۱۰ - ٪۵۴،۵ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ٪۴۷،۵ د سترو څارویو (غوایان، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ٪۲۸ د کوچنیو څارویو (میږو او وزو) تلف کېدل.

۱۲ - ٪۵۹ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګېدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګېدل.

۱۴ - ٪۵۰ د بریښنا د لیږدید (انتقال) د تاروانو پرې کېدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ٪۷۹ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

16- ٪۵۰ ولسي پیداوارکموالی.[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیرې په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړې ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هلکه د مسئولیت په درسته او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوی د بې کفایتئ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، بیا له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، چې په لاندې نقاطو کې یې څرګندونه ذکر شوې:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدیده له کمونستیي کرغیړنې کودتا څخه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو څخه شمېرل کیده، سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې زموږ هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

14- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب، د توفیق غانم، ص ۲۰۲ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲– کمونستي کودتا :

په کال ۱۳۷۵لمريز د ثور د مياشتې په ۷ مه نېټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراداود حکومت يې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغيړنې کودتا موخه او هدف معلوم و، ملت او ولس د هغې عاملين او پيروان هم پېژندل چې څه غواړي او څه کوي...

د هېواد د فقر او بيچارګۍ په مخنيوي او اقتصادي پرمختګ په ميدان کې د د کمونستانو هغه شعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقيقت کې يوه تير ايستنه او دوکه وه، هغو په ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زياتره هېوادوال يې له کور کاليو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل. دکمونستي سپيره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بيچاره ګي لا پسې زياته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان و؛ ځکه همدوی و چې د روسانو مداخلې لپاره يې لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دين، ابرو، وطن او شتمني يې له خطر سره مخ کړه..

۳– خپلمنځې جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژيم ټغر ټول شو، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شو او د مجاهدينو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کيدو سره يوه نوې مرحله پيل شوه، نو هغه مهال د دې توقع کيده چې هېوادوال به له هوسايي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او په هېواد کې به فقر او بې وزلي د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې بې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي.

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۶– د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، چې د هجرت په ديار کې د هېوادوالو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ،اوخيانتونه وشول. د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو،کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره رالېږل شوي و د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او ددې ستر مسئوليت په اداء کولو او ددغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم و چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلئ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ..

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې سبا کړي،او يا دفقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبلېږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کېږي،له پريشانيو اوستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[15] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړې وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستي وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په دنياکې ځانونه خلاص کړي، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ،درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري..[16]

الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[17]پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي.

پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله او تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې آس وي او هغه څنېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما خو د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې هغه د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ باندې يې ګډه(يا چيلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، هغه به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ قسم واک او اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی و.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او په څټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به خوځيږي، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي په څټ باندې ې سره زر او سپين زر (يا

---

[15]. المعجم الاوسط للطبراني

[16]. هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځوي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي...

[17]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[18]

د حديثو شارحين وايي: د څناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به پخپل آواز په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه د راګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُرى مقام ته روان و يو مريي صحابي په غشي باندې ولګيد او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک وي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس يې په لاس کی دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وينا اوريدو سره خلک وويريدل، يو سړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[19]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همدارازکه غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد ورباندې مرتب کيږي.[20]

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هيرې او خطا څخه مو هم وساتې![21]

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيدا شي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[22] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به ورباندې دښمن مسلط کړي.

---

[18]. البخاري
[19]. متفق عليه
[20]. شرح مسلم، نووي ١/ ٢٢٩.
[21]. في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠
22-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یو مرفوع روایت کې راغلي دي ابوذر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: ((إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا)).[23]- که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونشي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[24] ځینې سړي د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحق سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي .د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ»[25] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه یې په خپلو جیبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې یې لګولي او یا د خپلو کورنیو او اولادونو دخوشحالولو او عیش کولو لپاره یې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعیدونه دې را په یا د کړي او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي..

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه یې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقیران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنیا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی،یو مسلمان باید پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز-رحمه الله - دغه موقف را په یاد کړي چې کله د مرګ په مهال یو مشاور یې ورته وویل: خپلو زامنو[26] ته له بیت المال څخه د څه مال وصیت وکړه ؛ځکه چې دوی نیستمن دي،نو هغه په ځواب کې دا آیت ولوست:((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)).[27] بيشکه زمادوستاو ساتونکی الله دی،هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی او د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بیايي وويل : زما زامن له دو حالاتو خالي نه دي ،که چېرې نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی سره مرسته وکړم.[28]

۷– په اوسني حکومت کې درغلي:

ایا د امریکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعیت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امریکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له یوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د یرغل په لومړۍ موده کې یو څه ښه شو، نو له بله پلوه بیا له بدو بدتر وګرځید ؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد یې د جنګ او یرغل له لارې ونیوه او دا طبیعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې او کومکونه راغلل،ایا دغې مرستو د دې هیواد د اقتصادي وضعیت په ښه کولو کې کوم مثبت بدلون رانه وړ؟

ځواب یې دادی، چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونوکې حساب شوې او کومو بهرنیانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زیاته برخه په یو نامه او بل نامه واخیسته.

دویم داچې دا مرستې د داسې یو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خیانت کې ډوب و.راځئ چې دغه واقعیت او حققیت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هیواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت یې:

په ۱۳۹۳ لمریز کې د افغانستان د بیا رغونې په برخه کې د امریکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) خبر ورکړ چې

23. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
24. البخاري
25. المعجم الاوسط للطبراني
26. چې دولس زامن یې و.
27- الأعراف۱۹۶
28- البداية والنهاية،ابن كثير225/9 (المكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ۱۰۴ ملیارده ډالره مرسته ترلاسه کړې، چې د پیسو د تورم (انفلاسون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال د پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوې.

ځیرونکي وایي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د (۱ ، ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له ډلې (۲۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت لګول شوي، او (۲،۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت څو څو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی. او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روښتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[29]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرئ) ښه فرصت دی چې په افغانستان کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند :اداري فساد ، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي.ځیرونکي وایي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر چې په بهرنیو مرستو ولاړ و، کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هیواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[30]

او په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ کلن د راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.[31]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګڼل شوي ؤ، چې بیا کله د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال هم وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په ترڅ او د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري.

په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هیواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوې، چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. رپوټ وایي: متحده ایالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

---

[29]. وګوره: بي بي سي پښتو (۱۰/ ۵/ ۱۳۹۳، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

[30]. تلویزون یک (خبرروز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۲/ ۲۰۱۷م).

[31]. صفحه فیس بوک رادیو اشنا، قوس ۱۲، ۱۳۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې، چې یو هم په لوېدیځو هیوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د سیګار رپوټ له مخې پر امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له وجې د افغانستان بیارغونې ته په میلیونونو ډالره بېلې شوې پیسې هسې ضایع شوې.بله خوا افغان دولت دومره د له فساده ډکو شبکو په منګولو کې ایسار پاتې دی چې له منځه وړل یې داسې دي لکه پخپله د دولت ډېرې مهمې ستنې چې ړنګې کړې.

سیګار په خپل رپوټ کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد رېښې وباسي.

د افغانستان پر بیا رغونې د څار امریکایي اداري رپوټ په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.په رپوټ کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بي ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هیواد کې ۲۰۰۱م کال څخه تر ۲۰۱۲م پورې[33] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱م وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده.له ۲۰۰۱ کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او سرمایه‌دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷م او ۲۰۰۸م کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳۶.۳ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱م او ۲۰۱۲م کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شی. په ۲۰۱۱م کې دا کچه ۳۵.۸ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریيم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او په ډېری توګه د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۵۱.۸ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلی ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷م په پرتله په ۲۰۱۱م کې د غربت کچه ټیټه شوه

32. بي بي سي ویب سایت، ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

33.دغه راپور له (د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۲- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۲ هـ ش) څخه اخستل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: په (۲۰۰۷م-۲۰۱۲م کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی : سوېل لوېدیځ :نیمروز، هلمند ، کندهار ، زابل، ارزګان؛ مرکزی :کابل، کاپیسا ، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر؛ لوېدیځ :بادغیس،هرات،فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا ، پکتیا ،خوست؛ ختیځ :ننګرهار ، کنړ، لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، دایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بې‌وزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې،د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

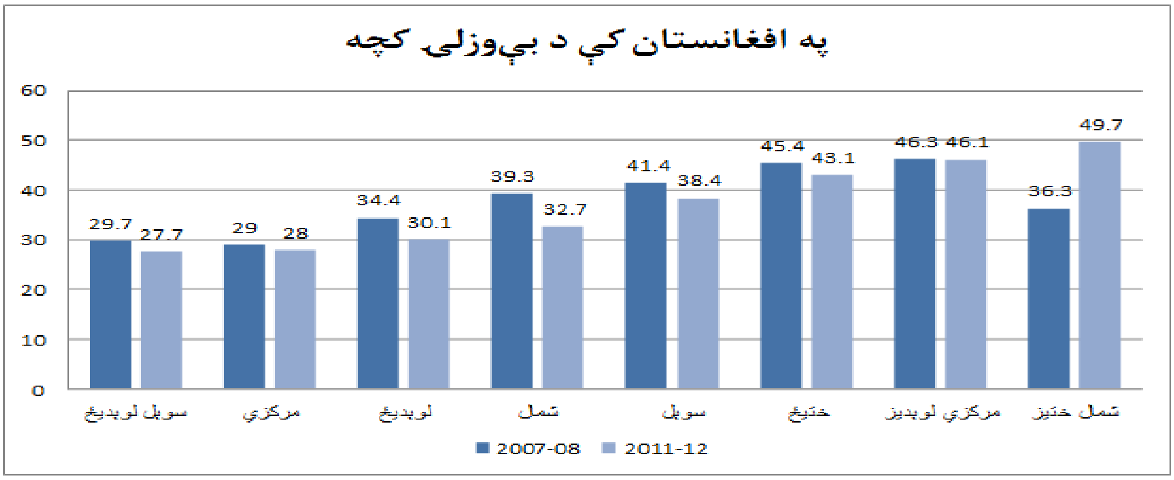

شپږم: په کال ۲۰۱۱م کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې دي:

ولایت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزنی	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروی، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوی. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۷۵.۲ سلنه یې بې‌سواده دي. د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۷.۱ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. په بې‌وزله او غریب پارکې کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۸.۴ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۴۱.۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۲۲ یې له زیږېدو لږ موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادی پرمختګ، د زده‌کړو له زیاتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دي، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پريږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمنوي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو څرګندونه شوې:

لومړۍ: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندې منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام،طغيان ،او سرکشي خپل اوج ته رسيدلى وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر ځنګ ژوند کوي،دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((**كاد االفقر أن يكون كفرا** - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)).[34]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالى باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [35] - اى الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نيسم)).

بايد چې يو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنيوي لپاره هم زياتې هلې ځلې وکړي،پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئوليت ادا کړي، او پرينږدي چې يرغلګر او کفري ځواکونه د اړتياوو پوره کولو او نيستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځينې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاريخ په اوږدو کې دکمونستي نظريه پيکاري کيدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کيدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نومورې پدې لپاره يو ښکاره بيلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګيان يې کامياب نه شول، او د نومورې مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تيرې وروسته په هيواد کې د پرلپسې ګډوډيو په نتيجه کې غربي مؤسساتو، مسيحي تبشيريانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځينې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي او په ځينې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسيدلي دي، دا هم يو واقعيت دى چې بايد سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او د دې په څير د نورو پېښو او حالاتو د مخنيوي لپاره بايد با احساسه افغانان متې را بډوهي، دعوتګران او علماء کرام خپل مسئوليت او جيبه تر سره کړي..

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه :

په يو حديث شريف کې ذکر شوي :"يو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته يې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و،سبا مهال چې خلك خبر شول ورته يې وويل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بيايې بل وارچې زکات ويشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته يې ورکړ،کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ،نو په خوب کې ورته ښوك راغی ورته يې وويل : ستا زکات ورکول غل ته کيداى شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول

---

[34] - وګوره : مشکله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

20- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

[35]. رواه ابن خزيمة و غيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[36]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[37] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغی متعلق خبره کوي، نو دروغ وايي او که وعده کیږدي، نو نه يې پرځای کوي.[38]

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله او غریب وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بیلابیلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ لویه وجه فقر دی.

۳– پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي چې: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینزه ورته راغله خبر يې ورته ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهي څلویښت مسئلې وویستلې. او پخپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي.

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي:((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**)).[39] د غصې په حالت کې به قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي.

او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغیزناك انفعالات هم قیاس کړي دي.[40]

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زمونږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې يې ناوړه اغیزه کړې مهم يې پدې توګه دي: ناپوهي، بیکاري، ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه دي، پردیسي او هېواد پرېښودنه، او نورو ته احتیاج.

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیري له امله زمونږ د هېواد یو زیات شمېر ښونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښونځي چې د کمونستانو په وخت کې موجود و ډېرو يې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړیو..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادۍ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل..د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستلو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو له امله له لوړو زدکړو پاتې شول.متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زمونږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته پکې زیات تاوانونه ورسیدل.

---

36. **صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدین**

37. متفق علیه

38. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

39. صحیح البخاري ، کتاب الأحکام ، باب (۱۳) هل یقضي القاضي و هو غضبان؟

40. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو احصائيو له مخې زموږ د هيواد د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنه ښودل شوې، چې لدې امله وجه زموږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو هيوادونو څخه شمېرل کيږي.[41]

که له يو طرفه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زموږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدلو سبب شو. زموږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه و پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپېريال په هغو شرائطو کی چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو فقيرو او بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل او د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستندو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر شي او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شي، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو هيوادوال لدغسې نعمت او نورو نعمتونو څخه بې برخې کړل.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو ؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ و، بيا د نوموړي رژيم له سقوط نه وروسته سره له دې چې هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلی، خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو، لکه څرنګه چې په کال **۱۳۹۵** هجری شمسي د سنبلې د مياشتې په **۱۵** نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي: ((لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له **۱۵** کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زورېږي،د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له **۱۵** کلونو پورته دي څلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

تېر کال په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو سږ کال د يو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو کسانو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی دی. د افغانستان د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه **۲۳** سلنه ياده وي.[42]

۲– بيکاري:

بيکاري هم زموږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا ټولنې نظام - چې هغه حکومت دی- فلج شي او له کاره ولويږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو د هغو مملکتونو له جملې څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي چې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې. د نړيوال بانک د سروې او نظرسنجئ پر اساس باندې چې په **۲۰۱۵** کال کی يې ترسره کړې تقريبا **۴۰٪** خلک بې روزګاره دي او د افغانستان د اوسني حالاتو په کتو سره نور هم زياتيږی چې په کال **۲۰۱۲** کې يې کچه **۴۵٪** ښودل شوې ده.

بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري چې ددې په واسطه باندې پر نورو اقتصادي متحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولری، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي چې ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود حالت سره مخامخ شي اهمه خبره ده چې دغه مملکت د بوديجوي کسر سره

25 - وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنك محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

42. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ کیږي بیا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو مئوسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړې شرایط لرې.[43]

باید په یاد ولرو چې زمونږ د هېواد د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړ خلک له کارونو او وظیفو محروم پاتې کیږي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوی، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځینې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې د زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخو خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، چې یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، یا د کار له ټاکل شوي وخت (چې اته ساعته یا پوره ورځ دی) له هغې نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي.

۳– ګدایګري (سوال کول):

زمونږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري،ځوانان، ماشومان، معیوب او تور سرې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کې ډوډۍ لاس ته راوړي . یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

که د ګدایګرانو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه ګورو ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي،ځینې یې ځانونه او خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ (زخم) په حالت کې د سرك یا د لارې پر غاړه دیره کوي،چې په دې طریقه خپل ځانونه او یا د کورنۍ نور غړي د بیمارۍ د زیاتیدو له ګواښ سره هم مخ کوي.دا یو حقیقت کې چې د ګدایګرئ له لامله زمونږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیبلابیلې طبقې دي په بیکارئ ،تنبلئ ،ځان بې اعتمادئ،بد سلوکئ،د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زمونږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زمونږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کې مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیدا کولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیځلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختئ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ**)).[44] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[45] څوك چې له خلکو څخه د هغوي مالونه د خپل مال د زیاتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقیقت کې دا د اور یوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه

---

[43]. ټول افغان،درېنۍ د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لارې چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۲/ ۲۰۱۲م

44- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

45- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده چې ډېره غواړي او که لږه .

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [46] له تاسې څخه به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کی څه نه لرې ؟ هغه وويل د خره يوه کته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو،همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه ! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي ؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترخځ راوستله ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه ګورم . هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستلې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي : هغه څوك چې ډېر محتاج وي او هيڅ نلري، بل هغه څوك چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي او بل هغه څوك چې د ويني او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي . [47]

يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث شريف کی مونږ ګورو چې :

الف- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنکړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژندلو.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ګدايګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د ګدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د مشکل د علاج طريقه يې ورته وښودله او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره موجود دي .

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار پواسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو کيڼيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅولو چې دهغه دشخصيت،توان،شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار اله (وسيله) يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

---

[46]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

[47]- حديث په: (**سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ٢٥**) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه يې ورباندې پوره کيږي او که نه؟ نو که چيرته مناسب نه وي او يايې غوښتنه نه پوره کوي بله طريقه ورته وښايي.[48]

۴- رنځوري او ناروغي:

په دی کې شك نشته چې زمونږ په هېواد کې د پرديو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو پر صحت او روغتيا باندې ناوړه اغيزی پريباسلې دي،خو داهم څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بيمارېانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکترانو او د طبي وسايلو له نشتوالی او يا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره بايد ووايو چې د هېواد د بيارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څير په صحي برخه کې هم ډېرې بوديجې مصرف شوي او مصرفيږي، خو هغه مطلوبه نتيجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بيا رغاونې پر پروسې پيل کيدو باندې د کافي وخت په تيريدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغيو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغيو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ايا موږ د دې ناروغيو متخصصين ډاکتران نه لرو؟ او که ستونزه په دويانو کې ده، که هر څه وي،خو بيا هم ملامتيا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نيولو سره د خلکو په حياتي مسايلو باندې لوبې کوي.

بايد ووايو چې که له يوه اړخه د هېواد د ورانې او ويجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغيو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغيو په زياتيدو او خپريدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پديده د فقر او نيستئ يوه ناخواله او بده اغيزه ګڼل کيږي، د دې حقيقت له ډېرو بيلګو څخه يوه بيلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۲ لمريز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هيوادولو څخه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځکه چې په هيواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعليم کموالی، او د ټولنې فقر دی.[49]

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دليل موجود نه و چې يو مسلمان دې د بل مسلمان وينه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځينو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد يو ځل بيا د داسې مصيبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه رومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زياتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نيستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پيسې پيدا کړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره يې د يو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي بايد چې په خپلو کړو وړو پښيمانتيا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو يا د وضعې د سمون په بنياد وردانګلي وي الله تعالی به د هغوی فيصله کوي او نژدې ده تاريخ او راروان شرايط او حالات داهم راپه ګوته کړي

30- فقه الزکات، د يوسف القرضاوي ۸۹۴/۲- ۸۹۷

[49]. ډاکټر عطاء فطرت، فيس بک ۳/۱۱/ ۲۰۱۷م(Atta Fitrat November 3/ 2017

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه و.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو - چې عمده سبب يې فقر او نيستي ده - زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هيوادوالو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هيواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي او د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

۶- پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی.

کله چې پروسږ (په ۱۳۹۵ لمريز کې) د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرينو د راستنيدو غوښتنه وشوه، او هورې پر مهاجرينو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو يو زيات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول،حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره يو څه مرستې په نظر کې نيولې وې څه يې ورکړ شوې، خو بيا وروسته هغه مرستې هم د درغليو ښکار شوې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او يا په خوله باندې وينا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځينې حکومتي جهاګيرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخليږي چې په يو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګيرداري کوي، الله تعالی دې دغسې خاين، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له تير کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال وليدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بيچارګۍ او بيکارۍ سره مخ شول- بيرته د پاسپورټونو په وسيله پاکستان ته ولاړل.او که ځينې غافله وګړو ته دغه واقعيت يو حقيقت نه بريښني، نو د پاسپورټونو دفترونو، او د پاکستان سفارت يا قونصلګريو ته دې ورشي او هلته دې يو معلومات وکړي، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پولو او بندرونو ته دې دې ورشي، او بيا دې پاکستان ته هم ولاړ شي او هلته دې له خپلو هېوادوالو وپوښتي!

دا خو د هغو بيچاره وطنوالو ګزارش ؤ چې زموږ په څنګ کې له موږ سره دوو رقيبو ګاونډيو هيوادونو ته اړتيا لري، ترڅو پکې واوسيږي او يو کپ مړۍ پکې پيدا کړي او هغه وګړي چې غربي او کفري هېوادونو ته ورځي،که څه هم ځينې يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کيدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کيدو حقيقت خو له هيچا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته شي چې د نورو ننګونو ترڅنګ د خپل وطن د پرېښودنې ننګونې ته هم چمتو والی ولري!

۷- نورو ته احتياج:

د يوانسان بل داسې يو انسان ته اړتيا چې هغه يې له مجبوريت نه بده استفاده وکړي، يا يې مرسته او تعاون مشروط کړي، همدارازد يوې ټولنې يا يو هېواد بل هېواد دغه ډول احتياج ځينې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا وليدل شول چې ځينې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقيبان هېوادونه – د خپلو ګاونډيانو له مجبوريت او اړتيا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتيا وه او پدې مورد کې د ځينې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپيدا شو، نو بيا وليدل شول چې له مقاومت او جهادي بهير سره د مرسته کوکلو په بدله کې يې خپلې ځينې داسې ګټې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې نيولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تماميدې..

نو د فقر او نيستمنۍ يوه ناخواله او منفي اغيز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتياج او اړتيا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتياوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

بايد چې يو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نيت سره چې الله تعالی يې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى.[50] ای الله زه له تا څخه د هدايت، پرهيزګارۍ،پاکدامنۍ، موړوالي او بې حاجتۍ سوال کوم)). په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغه دعاء کوله.

که چيرې موږ په هېواد کې يو داسې اسلامي غښتلی نظام ولرو چې په اقتصادي ډګر کې په خپلو پښو باندې ولاړ وي،او نورو هېوادونو ته اړتياو نه لري، نو کولی شي چې د خپل رعيت او ملت هويت، تشخص، کتلور اوثقافت هم په بشپړه توګه باندې وساتي؛ ځکه چې د ځينو هېوادونو اقتصادي مرستې – په ځانګړې توګه د کفري هېوادونو مرستې له ځان سره فرهنګي، فکري او نورې موخې او اهداف لري، چې نن سبا يې دغه پديده هېوادوالو ته ښه روښانه ده.

[50]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د هېواد زیات محتاجه وګړي

قرآن کريم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقير او مسکين اصطلاح کارولې ده. د دغه اصطلاح لاندې د محتاجو وګړو بيلابيل ډولونه راځي که هغه سوالګر وي يا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي،سړی وي او که ښځه.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسيزو زيات دوامداره جنګونه وشو، د دوو لويو يرغلګرو (روسانو، امريکايانو او متحدينو يې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بيلابيلې اسلحې وازمايلې. چې بالآخره د لويو بشري ناورينونو لامل وګرځيد او د ځاني تاوانونو ترڅنګ يې زيات مالي تاوانونه هم رامينځ ته کړل چې لدې او نورو سببونو په وجهې د ولس زياتره وګړي له بيچاره ګۍ او فقيرۍ سره مخ شول. په لاندې نقاطو کې د هيواد د زياتو بيچاره وګړو د احتياج ځرګندونه او بيا د هغوی کفالت کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دين او د وطن د ساتنې په خاطر د يرغلګرو په دفعه کولو کې زياته ونډه د ځوانانو وه، همدارنګه د جنګونو په دواړه طرفه ليکو کې زيات برخه لرونکي خپله افغانان و، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړينو له امله په هېواد کې يو زيات شمېر ځوانمې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بيا ورپسې هغه ښځې د ميړونو په شتون کې هم په کار اوکسب باندې مکلفې دي يا سوال او ګدايګري کوي.

۱– په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبيعت او واقعيت په بنا سره ښځه نيمه ټولنه، نيم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی.د اسلام سپيڅلی دين چې د بشريت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څير يې دښځې په هکله هم پوره لارښونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حيوان په څير هم نه کتل کيدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حيثيت باندې قايل و، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغندلو ويې وفرمايل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ۝٥٨ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ۝٥٩)).[51] او کله به چې لدوی نه يو چا ته د لور (زيږېدو) زيری ورکړ شو،نو مخ به يې (له خفګانه) تك تور واوخت او له غصې به ډ شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر يې ورکړ شوی (بيا به يې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له بېغور سره سره) وساتي او که په خاورو کې يې (ژوندې) ښښه کړي؟ خبردار بد دي هغه څه چې دوی يې پريکړه کوي .

د ښځې د مقام د اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دين هغه حقيقت رابرسيره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه يو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنيا آباده ده، الله تعالی فرمايي: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ۝١)).[52] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

[51]- النحل ۵۸ - ۵۹

[52]. النساء ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه بدې انګیرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لورانو په زیږیدو خفه کیږي، الله تعالی هغه حقیقت رابرسیره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [53] باچاهي خاص الله تعالی لره ده ،هر څه ته چې یې اراده وشي پیدا کوي یې، چا ته چې یې خوښه شي لونۍ ورکوي او چا ته چې یې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنیا کې ښځه له سړي سره د هغه د حیثیت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده ده، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنیا کې د خپل حیثیت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کیږي الله تعالی فرمایلي:((وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾)). [54] او څوک چې نیک عمل وکړي له نارینو او ښځینو، پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو داکسان جنت ته بوځم، چې د نقیر (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تیری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د یو حیوان په څیر کتل کیدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظیم الشان کې یې د ښځو په نامه یو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زیاتره هغه حقونه په برخه شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر ، میراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه. او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پیدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پیشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله علیه وسلم په عمل او ویناو سره ډېر داسې څه بیان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقونو پر ساتنې باندې تاکید کوي، د حدیثو په یو راویت کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[55] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: یتیم او ښځې حق اخلي. له عایشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به په کورکې څه کول هغه وویل د خپل کوروالو (بیبیانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول و، او کله به چې د لمانځه وخت داخل شو اودس به یې وکړ او لمانځه ته به راووتلو . [56]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له څلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم و چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي چې هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمایي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت ،نو ما پخپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونۍ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي،هغه لونۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)). [57]

د حدیثو په یو بل راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونۍ،یا درې خویندې،او یا دوه لونۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او

---

[53]- الشوری ۴۹
[54]- النساء ۱۲۳
38- سنن ابن ماجه
39- صحیح البخاري ، کتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
40-- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ، باب (۱۰)
41- - سنن أبي داود : کتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي،تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)) [58]

۲– زمونږ په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

داپه ډاګه ده چې زمونږ د ټولنې د تيرې يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، مونږ پخپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي،او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په بعضې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا ځاروي په څېر پلورل کيږي چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((الله تعالی داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم : يو هغه شخص چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي ، او بل هغه څوک چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)). [59]

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو،ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زمونږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلندونه ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۳– بايد د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي:

الله تعالی فرمايي: ((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)). [60] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر ښځو حقونه دي.

په حِجّة الوِداع (د مخه ښې حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډيرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقونو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ،وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ)). [61] نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروی د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي،پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته د خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((السَّاعِي عَلَى الأَرْمَلَةِ وَالمِسكِينِ كَالمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ، أَو كَالَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ،وَيَقُومُ اللَّيْلَ)). [62] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيريږي.

په هيواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ –چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي– مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي

42- صحيح البخاري، كتاب البيوع ، باب (١٠٦) اثم من باع حرا
60 . البقرة ٢٢٨.
[61] صحيح مسلم
44- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکلفيت او مسئوليت اداء شي.

د حکومت او نظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ بايد په ټولنه کې د عامو خلکو آګاهی ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قريو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همدا راز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کېدو د مخنيوي په برنامه کې بايد دا انګيزه هم راپيدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول يو ټولنيز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي بايد دغه ظلم او تيري ته نور د پای ټکی کېښودل شي.

او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو بايد چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشيني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له يوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسيله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختيا او ترقۍ کې ولګول شي.

بايد د اسلامي مکلفيت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت لوړول وي،او د پروژو په تطبيق کې داسې اړخونو يا مئوسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې دښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زيات به شي.

دويم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپيڅلی دين د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربيې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمې لارښوونې کړي .له اسلام نه مخکې د جاهليت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ويرې وژول، نو الله تعالی په قرانکريم کې د دې کار غندنه او مخنيوی وکړ، الله تعالی فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[63] تاسې خپل بچيان د لوږې له ويرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بېشکه د هغوی وژل لويه ګناه ده. همدارنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُم مِّنْ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ)).[64] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ويرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئوليت لومړی د هغه د پلار مور او بيا د هغوی د نه موجوديت په صورت کې د هغه په نژدې خپلوان باندې دی،مګر د خپلوان د نشتوالي يا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئوليت حاکم ته راجع کيږي او د دې مسئوليت په اړه به پوښتنه کيږي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((كلُّكم راعٍ، وكلُّكم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[65] هر يو له تاسې نه شپونکی دی او له هر يو به د هغه د رعيت او ماتحت په هکله پوښتل کيږي .

بايد وويل شي چې په عمومي توګه په فقيرو او نيستمنو ټولنو کې د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طريقه مسئوليت نه ادا کيږي، نو همدا وجه ده چې زموږ په هېواد کې ماشومان د خورا زياتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي ،د هغوی حقوق ورکول خو لاپرېږده بلکې پر هغوی باندې ظلم او تيری کيږي. ځينې هغه ماشومان چې د منډې او

[63]ـ الاسراء ۳۱
[64]ـ الأنعام ۱۵۱
[65]ـ متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر‌ړې جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطرسره مخ دي .د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغوليدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدايګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د قوس ۲مه نيټه (کال ۱۳۹۲ لمريز) د افغانستان د کار، ټولنيزو چارو..د راپور له مخې په هېواد کې ۳.۱ ميليونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځينو ارقامو له مخې، ۲.۱ ميليونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګريوان دي، د دولت لخوا يې لاسنيوی نه‌دی شوی او د خپل ژوند د تأمين لپاره خپل راتلونکي ته اند‌يښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او يا له خپل توان څخه څو چنده زيات بار وړي ايا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم وړ نه دي ؟

حقيقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارويو په څير هم ونه کتل.اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي،څو يې خاوند وربانديې د هغه له توان څخه پورته بار يو نه سي، نو په طريقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر يو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند يوه برخه يې په ډېرانونو او چټلځيو کې د کباړ راټولو په خاطر تيريږي، د صحت ،او روغتيا د خرابوالي له يو لوی ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کيږي هغه ماشومان چې ګدايګري او سوال کول پيشه ګرځيدلې او يا د قاچاق په نقلولو کې استخداميږي انساني طبيعت به يې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتيا:

راځئ چې د خپلو بچيانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو او د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو. زما په نظر د هغوی په ژغورنه او پالنه کې بايد دا لاندې نکات په نظر کې ونيول شي:

ا- د قوم او ولس هر ماشوم د تعليم او تربيې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خيريه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتيا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خيريه بنسټونه تاسيس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربيې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که يو بنسټ يا يا کومه مئوسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي زده کړو مرکز پرانيځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته داير کړي، چې د هغوی د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نيولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعيد کې رانه شي ،او د دښمنانو د هغې نيوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هيوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلی.[66]

یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستئ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي، چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱- یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند او د پر ښې سرپرستې او هغوی ته پر ښې پاملرنې باندې تاکید کوي،له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي،چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

أ. الله تعالی فرمایي: ((وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةٗ ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[67] او ودې ویریږي هغه خلك كه چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی اړوند به اندیښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب.الله تعالی فرمایلي: ((وَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥۚ)).[68] او مه نزدې کیږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي ،څو چې زلمیتوب ته ورسیږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست یې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال یې په پوره امانتداری ورته وساتي او چې کله له یتیمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه یې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې یې هم وضاحت شوی دی: ((وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ)).[69] تاسې یتیمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسیږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف او زیاتي سره مه خورئ ددې له ویرې چې ستر به شي (او مالونه به یې ستاسې له تصرف نه ووځي) د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراك کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني ایت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ.او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي).

---

[66]- وګوره : الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دار الفکر.
[67]- النساء ۹
[68]- الأنعام ۱۵۲
[69]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي: ((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيري هغه نيستمن وي د خپل کار او زحمت په اندازه دې وورخخه خوراك کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کی ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستی لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[70]

۲- د يتيم پالنې اجر او ثواب:

الله تعالى فرمايي: ((وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ)).[71] اى پيغمبره دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښيګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وينا کې الله تعالى د يتيمانو د اصلاح او سمون ،د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل وګڼلو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم پخپله يوه وينا کې د يتيم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: ((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [72] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څير نژدې).

رسول ل الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[73]" د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳- د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ،او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه کې مصلح او نيك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کی يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيموب څه عيب نه دی بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم هم يتيم و، الله تعالى د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالى فرمايي: ((أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾)).[74] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستئ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالى د خپل پيغمبر استازي صلى الله عليه وسلم پالنې او سرپرستئ ته غوره لارې چارې برابرې کړې،د هغه مبارک زيږيدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات و، نو نيکه يې عبد المطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته.

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالى خپل استازي صلى الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چې د يتيم سرپرستئ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دی: ((فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾)). [75] نو پر يتيم باندې قهر او غصه مکوه.

---

70 - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلى ، ۵\ ۴۳۲

71 - البقرة ۲۲۰

72 - صحيح مسلم ، کتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

73 - سنن ابن ماجه ، کتاب الأدب

74 - الضحى ۶

75 - الضحى ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په یاد ولرو چې د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو (روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمیر یتیمان را پاتې شول او د هغوی د کفالتونو او سرپرستۍ په لړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه ،بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوكالة الإسلامية..) جمعية قطر الخيريه،لجنة الدعوة الاسلامية،هيئه إغاثة الاسلامية، هيئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد په وختونو کې په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نوموړو مئوسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هیوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر د ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول ، چې لدی امله یو زیات شمېر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې روانې دي د نوموړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبې پربنسټ -لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستۍ ته راودانګي ترڅو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیدا شي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي..

باید په یاد ولرو زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو دحقونو د ناخبرۍ، هممدارازپه ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقونه هم ضایع کیږي، ځینې هغه ظالم خلک چې د ییتمانو وارثان او د هغوی خپلوان دي،د هغوی شرعي او ثابت حق ورڅخه تړوري، همداراز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي،د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی ده:

أ. الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴿١٠﴾[76] بیشکه هغه کسان چې د ییتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، فرمایي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: یا رسولَ اللهِ! وما هُنَ؛ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحْرُ، وقَتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَّوَلي يومَ الزَحْفِ، وقَذْفُ المُحْصَناتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)). [77] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو تورن کول.

---

[76]- النساء ١٠

58- متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[78] اى الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوى له حق تلفئ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلى الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکى ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ))[79] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوى په خاطر درکول کيږي.

۴ – د يتيم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه:

بايد چې په هيواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوى لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوى لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم وشي، د مثال په توګه:

۱. د روزنتونونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښوونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکوي. او له بله پلوه د ښوونکو او پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او خواخوږۍ څخه هم برخمن کيږي.

۲. د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښوونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوى د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې کيږي، مثلاً د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

۳. که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولى شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليله کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

۴.بايد چې په روزنتونونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقونو څخه خبر وي او د هغوى د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ترڅو د هغوى سالمه روزنه ترسره شي.

۵. په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلى ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، چې په پخپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي .

[78]- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

9[5]- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(77) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی يې له منځه تللی او يا له کاره ولويدلی وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانايي يو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو نه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردی، زيات وړ او مستحق ګرځي. په قرانکريم کې الله تعالی فرمايلي دي:

أ. «لَيْسَ عَلَى ٱلْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْمَرِيضِ حَرَجٌ ». 80 په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته، او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب. «لَّيْسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ».[81] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نلري، کله چې هغو په الله او د هغه د استازي په وړاندې باور او اخلاص لرونکي وي.

ج. «لَّا يَسْتَوِى ٱلْقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِى ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ ».[82] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده، او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

۱- په جهاد کې معيوب شوي وګړي:

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمېر خلک معيوب او معذور شول معذور، چې لا تر اوسه پورې يې يو زيات شمېر د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي. د دوی له جملې نه ځينې داسې معذور هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء کې وخت تيروي. بايد چې دغسې ډېر بې وزله معيوب لدې خوارئ او سختيو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نيوی وکړي.

همدارازد هېواد او ټولنې ټولو وګړو لاس نيوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معيوب او معذور وګړي چې د کار کولو يو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۲- د عامو معيوبونو لپاره پروژې:

بايد چې د معيوبينو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زياتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زياتره د اطرافو او قريو

---

[80]- الفتح 17
[81]- التوبة 91
[82]- النساء 95

(c) ketabton.com: The Digital Library

معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي،نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو په موخه د هجرت په چاپيريال کی چې کومې مؤسسې مخکيوالی او زيات شهرت درلود هغه د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل.

هغه کسبونه چې د افغان سيد جمال الدين رفاهي مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه ؤ.

۳– د نابينايانو لپاره پروژې :

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

هغه مهال چې پدې ليکنه مو د هجرت په ديار (پېښور) کې (کال ۲۰۰۱ م) کې پيل وکړ، نو د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه ځه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود،د هېواد په داخل او خارج کی يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و،چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري،ماشومان اولادونه وريه غاړه وي.

۴ - نوموړی مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ،جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل.

همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ،اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې پخپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب،ښوونکی، اديب،او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تاپيستي،د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشين او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسایل ښودل زیات مناسب کار دی،ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

باید په یاد ولرو چې زموږ په ټولنه کې له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نده شوې. او په موجوده وخت کې چې د هغوی لپاره کوم ښوونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي هغه کافی نه دي، زموږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو څخه محروم دي، نو باید چې پدې میدان کې حکومت، خیریه مئوسسې او شتمن وګړي پوره توجه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، ميرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو شوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالى په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيدا کولو په خاطر دکومې حرفې زده کړې، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

۱– په اسلام کې د کار اهميت:

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي.کله چې الله تعالى ځمکه پيدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کيښود، روزي يې پکې پيدا کړه، د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د څيزونو زخيرې پيدا کړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالى فرمايي: ((وَلَقَدۡ مَكَّنَّٰكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلۡنَا لَكُمۡ فِيهَا مَعَٰيِشَۗ قَلِيلٗا مَّا تَشۡكُرُونَ ۝١٠)).[83] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ،او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيدا کړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالى فرمايلي: ((وَلَقَدۡ كَرَّمۡنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلۡنَٰهُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ وَرَزَقۡنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ)).[84] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالى خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا.[85] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر دا چې روزي يې په الله تعالى ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولٗا فَٱمۡشُواْ فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦۖ .[86] الله تعالى هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالى فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[87] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ .

---

[83]- الأعراف ١٠
[84]- الاسراء ٧٠
[85]- هود ٦
[86]- الملك ١٥
[87]- الجمعة ١٠

ځینې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډډه کوي، ددې انتظار باسي چې پخپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اختسلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابو اختسلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[88] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بیګایي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اختسلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پریږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې - په جهاد سره – ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه،چې هغوی زموږ مقتدا او پیشوایان دي.[89]

د اسلام سپیڅلي دین بیکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی،که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځینې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نشي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کې فرمایلي: ((**لأَنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطَوْهُ أو منعُوه**)).[90] داچې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي او پر خپلې شا باندې یو ګیډۍ خس راوړي، وه یې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي،نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک یې ورته ورکړي او څوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدای شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي،خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په میدان کې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قَراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[91] الله تعالی هیڅ یو پیغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولې دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي،انسان ورباندې زیار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله

---

88. مسند احمد
89. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶
90- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)
91- صحیح البخاري، کتاب الإجارة ، باب (۲۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قَطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[92] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر او غوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالی پيغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[93]

۲- د شتمنيو له سرچينو څخه ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه ځيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت،صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی پخپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو نه لرل دي. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[94] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيدا کړې چې يو تر بله سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له ځارويو څخه چې هغه هم بيلابيل رنګونه دي، همداسې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ځښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[95]

بايد چې زموږ په هيواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديږ لوړه کړې شي.

زموږ په هيواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هيواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدا رنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرې سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

۳- د ښارو ځمکو آبادول:

په هيواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همدا راز هغه ځمکې

---

[92]. صحيح البخاري

[93]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

[94]- فاطر ٢٧- ٢٨

[95]- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافي. ص ٢٨،چاپ ١٣٢٧ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم دې مسئلې ته پخپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي،ترڅو د هغې ابادول تولنې ته محصول او انتاج وروبښي. [96]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- **عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.** [97] له عروه رحمه الله نه روايت دی واي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بيندګان هم د هغه دي، څوک چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندې (آباده) کړي،نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب – **عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلاَفَتِهِ».** [98] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څو ک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – **عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).** [99] له جابر بن عبد الله رضی الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نلري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي. [100]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړی- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ ميوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغير لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

---

[96]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

[97]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، 3 \ 454 .

[98]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).

[99]. سنن الترمذي

[100]- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص، ۲۰۸-۲۱۱، ، ژباره :فضل مولا لتيون، چاپ ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يکې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پو اسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان وربااندی ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي،او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونلري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[101]

امام ابويوسف رحمه الله پخپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر للخراج**)).[102] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا يکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي .

دريېم- د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی،او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[103] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړې او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت پو اسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ،ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړې او ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابښه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طَيْرٌ، أو إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)).[104] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم -د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري..[105]

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکی ابادې وې ،اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي – چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون

---

[101]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۲- ۱۹۰

[102] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[103]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

[104]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[105]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزي ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه دې ونیول شي:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څېر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یو تازه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۲ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وایي د دوی موندنې ښیي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېرې غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وایي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تر اوسه یې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي،خو وایي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وایي: د ځمکو په غصب کې وزیران،وکیلان،رهبران او سیاسي ډلې لاس لري،له بده مرغه تر اوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني اړونده مسئولينو ويلي چې: ځارنوالي او محکمې بايد له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبين د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[106]

بايد وويل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرايمو د منځه وړلو لپاره يو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتيا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتيجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ايا په هېواد کې به داسې يو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنيوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاينان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي،که هغه چارواکي وي او که رعيت، که مالداره وي او که فقير که وزير وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرايطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ويش لپاره وړانديزونه وکړو، نو غالب ګومان کيږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د يو قوي اسلامي نظام هيله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شريعت پر بنسټ به فيصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به يې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړانديزونه کوو:

١ –د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډيو په بهير کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بيرته عام کولو په موخه يو ه مستقله اداره جوړه شي.

٢ –د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبينو سره محاسبه وشي،اوعام او خاص حقونه ورڅخه واخستل شي.

٣ – يوه اصيله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بيچاره ګۍ کچه راکمه شي.

٦– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځيني سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټی) او بل کوکنار (د افين بوټی) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلئ، کمزورئ، رنځورئ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي،نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزي سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرني په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي،د روزئ سرچيني کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هيواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې د برطانې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه

[106]. ازداي راديو ويب سايت ٢٢ /٢/ ١٣٩٢المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده، بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

او داچې په افغانستان کې ولې د افیون تولید زیات شو لامل یې په ایران کې د خمیني انقلاب په راتللو سره پر مخدره موادو باندې بندیز لګول، په افغانستان کې دکمونستي کودتا رامنځ ته کیدل، د جګړې او اسلامي مقاومت پیلیدل، چې د جنګي شرایطو په نتیجه کې د افیون د تولید لپاره لا زیاته زمینه برابره شوه.او کله زمونږ د هېواد انقلابي شرایطو په بهیر کې پاکستان ته د هیروئینو د تولید تکنولوژي راوارد کړای شوه، نو د افغانستان او پاکستان د مشترکې پولې په دواړو خواو کې د نوموړې مضرې مادې (هیروئېنو) تولید پیل شو. [107]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دريښتیني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرویین قاچاق کوي.[108]

سږ کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر داري یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[109]

له بده مرغه چې زمونږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمې بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زمونږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمیر بچیان د نشه کیدو او پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی. [110]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده،[111] خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سره سره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک

107. وګوره: د مخدره موادو پ هکله اساسي معلومات، د (الوكالة الاسلامیه للاغاثة) اداره، ص ۷- ۸

108. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

109. ازادي رادیو ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

110. په ۲۰۱۵ م کې خبر ورکړ شوی ؤ چې د افغانستان د نفوس په سلو کې ۱۳ په نشو اخته شوي دي. څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه یي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان، ویب سایت (12.05.2015)

111. باید یادونه یې وشي چې د طالبانو د حکومت په وروستني وخت کې د کوکنارو په کرلو باندې بندیز ولګید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي (پوډریان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسئ او غربي پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډ او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.[112]

بايد د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دې لاندې وړانديزونو ته پاملرنه وشي او د عمل جامې ورواغوستل شي:

١ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يي توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

٣ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمي مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

٢ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

٧– د ناروا معاملاتو منع کول:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزئ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[113] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلای نشي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابئ رامنځ ته کوي.

86- د دلايلو تفصيل په (فقه السنة، سيد سابق، ٢/ ٣٣٩- ٣٥٠)، (الفقه الاسلامي وادلته، الشيخ وهبه الزحيلي٤\٣٣- ٣٤)، او (الحلال و الحرام فى الاسلام، يوسف القرضاوي، ص١٢٦) کې وګوره.

113 . البقره ٢٧٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقيقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادېدل دي،او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بيلابيل غمونه،بې برکتی او تاوانونه راځي الله تعالى فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِی الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ()).[114] الله تعالى سود له منځه وړي او خيراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالى هيڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصيبت او بلا څخه يو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره يې پېسې ورکړي وي او توبې ويستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پيسې دې واخلي،الله تعالى فرمايي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِیَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ()[115] ای مومنانو له الله تعالى څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چېرې په رېښتينې مومنان یاست.

او که يو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالى او د هغه د رسول صلى الله عليه وسلم جنګ ته دې چمتو شي،الله تعالى فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ؤ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ())).[116] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلماني ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي،داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[117]د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يکې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او بېشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو ،همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

د اسلام سيڅلي دين مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او يا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترويج کړي. نو پدې اساس بايد زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفيد نه دي او اسلامي شريعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسيقي الاتو، فحشو کيستونو ،سيډيګانو، فلمونو او نور د عياشۍ وسايلو توليد او يا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په اندازکی د خايست او ښکلا وسايل مهيه کول او داسې نور هغه شيان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضايع کولو او د بد اخلاقئ د خپريدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلى الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[118] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي). ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې له

114 . البقرة ۲۷۶.
115 . البقرة ۲۷۸.
116 . البقرة ۲۷۹.
[117] المستدرک على الصحيحين
[118]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سود ،جوارئ، مخدره موادو د ګټې له پېسو څخه رالويه شوي وي؟

همدا راز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم داسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. ((وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١)).[119] موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې نبودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوې زه يې ګورم. او الله تعالی فرمايي: ((وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠)).[120] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کې دا اياتونه لولي او هغه قوم دې بيا هم د اوسپنې د ويلې کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکې ونلري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ۝١٢ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ۝١٣)).[121] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه،د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلي شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو ورڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او پخپل ځای ولاړ (درانده) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولي:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ.[122] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

---

[119]- سبأ ١١
[120]- الأنبياء ٨٠
[121]- سبأ ١٢-١٣
[122]- الحديد ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دي پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري.[123]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه،د نفتو او گاز زخیری لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنگه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترڅو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ گټلو یو مصدر او ذریعه وگرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مگر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنگونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین ، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو .[124]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه شروع پیل شو. د پېښوربنار سره نزدې سیمې لکه زریاب کالونی، افغان کالونئ ،ارباب روډ ،جهانگیرآباد، بورډ او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

له کورونو څخه علاوه په پیښور او خیبر پختونخوا ځینې سیمو کې د نوموړي کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت یې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله یې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداگرو خارج ته په مستقله توگه نشي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بیا به هغوخارج ته صادرولې او هلته یې خرڅلاو د پاکستان په نوم تمامیده.

ب- گنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولایت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د-پوست دوزي،زیورات سازي،شبکه کاري،ظروفبرنجي،ظروف چوبي.[125] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

٩– سوداگری ته وده ورکول:

سوداگري او تجارت د مال او پانگې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچینه او د یو هېواد د صنعت او تولیداتو بشپړونکې عملیه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې یوه مهمه وسیله گڼل کیږي.کله چې د یو هېواد سوداگر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفیر په توگه کتل کیږي.

د تاریخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځینې مسلمانوسوداگرو ځانگړی رول لوبولی دی،د مثال په توگه د آسیا د لوی وچې د جنوب ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارك دین د مسلمانو سوداگرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداگرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداگرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره

---

[123]- وگوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

[124]- افغانستان در سایه سیاست ، اقتصاد و فرهنگ ،محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

[125]- وگوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

أ. زموږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دی، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هيوادونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان وروپېژني،پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هيواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري،بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمي آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي،د فحشاء او عرياني اړونده توکې،نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول،يا په سودګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[126] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[126]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

۱- د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي.

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي،الله تعالی فرمایې: «خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡ ».[127]ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما لڅخه د زکات ویستلو پواسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه ، ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[128]

۲- د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:«زکات ګناهونه له منځه وړي،د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي،په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي.د نیستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزلان به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[129]

د اسلام سپیڅلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي .او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلك لکه: یتیمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي شوده ګان او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلك؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلك کومو ته چې کار او کسب نه پیداکیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري،خو د مزدورئ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

ایا دغه نوموړي خلك سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلك دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلك نه دې هیر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې

-127 التوبة ۱۰۸

2- وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

3- - حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغې پواسطه يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[130]

۳ – د زکات اهميت :

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالى له طرفه راغلی او بشريت ته وروستنی پيغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پيړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ.په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغلی او نه د ټولنې کوم وګړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دی، بلکه هغه د ټولنې د ټينګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي،او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله وربانديې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما واي چې د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ دی هغه دا چې ګواهي ورکول دي پدې چې پرته له الله تعالى بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ ودرول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي .

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو ،پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د زکات نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوی ..

پرته له زکات ورکولو څخه مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نشي داخليدلای، هغه خلک چې الله تعالى يې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحۡمَةً لِّلۡمُحۡسِنِينَ ۝ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ۝)).[131]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندې يقين (پوخ باور) لري .[132]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړی دی، دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو پواسطه يو انسان د اسلامي ورورولئ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي،الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِۗ [133] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو ستاسې ديني ورونه دي)).همدارنګه په هغې سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالى فرماي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ)).[134]نو که چېرې هغو (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي . د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا وکړه((په الله تعالى مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم،څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي،يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دا الله پېغمبر صلى الله عليه وسلم ته به يې ورکولو –

130- مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

6- لقمان ۳ -۴

132- وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

133. التوبة ۱۱

134. التوبة 5

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[135]

۴ – په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا:

د زکات له ورکولو پرته مومنان د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نشي ګرځیدلی د کوم چې یې ورسره وعده کړی، الله تعالی فرمایي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ۝)).[136] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دین مدد کوي،یقینا الله تعالی توانمن او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کی قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نیکیو سره امر وکړي او د بدیو مخنیوی وکړي . اود کارونو وروستنۍ پایله خاص الله ته ورګرځي.

د حدیثو په یو روایت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**)).[137] هیڅ یو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالئ سره ازمایلي دي. د حدیثو په یو بل روایت کې راغلي: ((هیڅ یو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر دا چې له باران څخه به بې برخې شي او که چیرته څاروي او حیوانات نه وای، نو هیڅکله به پرې باران نه وی وریدلی.[138]

۵– د زکات مستحق خلک:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ټولګي خلک دي چې پخپله یې الله تعالی پخپل کلام مجید کې یادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ۝)).139 په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغو لپاره چې د هغو د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره ، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله تعالی له لوري یوه فریضه ده او الله تعالی په هر څه پوهیدونکی او د حکمت خاوند دی .

الفقراء،المساکین: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغه د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي که ورسره څه پیدا شي، نو پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول ، یتیم، کونډه، وزګار (بیکاره وګړی) او هغه کسان چې ناڅاپي پېښنو ځپلي وي .

د مسکنت په لفظ کی د عاجزئ ، بیوزلئ ، بیوسئ ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[140]

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته وای چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر څیزونه لري،خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[141]

135. متفق علیه
136- الحج ۴۰- ۴۱
137. المعجم الاوسط، للطبراني
138. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).
139. التوبة ۶۰
140. تفهیم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ 140
141. فقه الزكاة، یوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د ويشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلك که فقيران او مسکينان هم نه وي، لکن د هغو تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[142]

مؤلفة القلوب: د زړه تاليف يعنې د زړه تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګيا دي او د مال په ورکولو د هغو جوش سړيدای شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کيدای شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغو دپخوانۍ دښمنۍ او نيمګړتياو په ليدلو سره دا ويره وي که مال سره دهغوي زړونه نرم نکړای شي، نو بيرته به د کفر لوري ته واوړي .داسې د زړه رامايله کيدونکو خلکو ته دې دايمي تنخاګانې وټاکل شي، يا دې موقتي بخشش ورکړی شي، د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيدای شي. او که اړتيا پېښه شي،نو د زکات له بوديجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې يې پدې آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلکو لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران ، مسکينان او مسافران وي ،نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوی کيدای شي، بلکه که هغو شتمن او دقدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې ډېرو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مولفه القلوب) ته څه ورکول نه دي روا . د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بودجې نه ورکول کيدای شي، خو کافرانو ته نه. د ځينو نورو فقهاو دا رايه ده چې د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيداشي نو ورکولی شي.[143]

فی الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال وګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړي وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زکات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه) ،سعيد بن جبير، ليث ، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين،احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله عنهما) حسن بصري،مالك،احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[144]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور وي او له پور څخه زيات نصاب ونلري.[145] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللی او ځان يې پوروړی کړی وي،له هغه سره دې مرسته نه کيږي ،ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[146]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود و چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخستلو ، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي،که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وينې تويدنې،او د مالونو د ضياع کولو مخنيوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت سپڅلی کار تر سره کړ، نو هغه

142- تفهيم القران ٢\ ٢٩٣

143- مخکنی مرجع ٢\٢٩٤

144- تفهيم القران 2\ 296 .

145- فقه الزكاة، يوسف القرضاوي 2\ 622.

146- تفهيم القران 2\ 296 ، 297

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده چې پور یې خلاص شي .[147]

في سبیل الله: یعني د الله تعالی په لار کې، او د الله د لارې لفظ عام دی، د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي. خو حق خبره داده او د ائمه سلف غونډ اکثریت پر همدې قائل دی چې دلته له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغو د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات نه مرسته ورکول کیدای شي.که هغه پخپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې پخپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي توګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغو د اړتیا پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي .[148]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم پخپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفراړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[149]

۶- د زکات نظام د تطبیق په موخه:

زکات یو ټولنیز عمل دی چې د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري، او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چې یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (**والعاملین علیها**) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي سنت او طریقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بیلابیلو وختونو کې د مختلفو سیمو لپاره مامورین ټاکل، او د زکات په راټولولو به یې مکلف کول، او بیا له هغه وروسته خلفاء راشدینو همدغسې کول .

علماو ویلي چې د مسلمانانو د حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورین ولیږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدینو زکات ټولونکي لیږل؛ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري،خو پر هغه څه نه پوهیږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځینې داسې وګړي هم شته چې سپیرتوب او بخل کوي.[150]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه باید ځانګړې بودیجه موجوده وي چې حساب یې معلوم وي او پخپلو مستحقینو باندې وویشل شي.له پخوانیو پیړیو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بیت الزکات) درلود . د حنفي فقهې پوهانو د بیت المال د پانګې او بودیجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړې دي.

الف- د زکات خونه (**بیت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څریدونکو څارویو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورینو په لاره تیریدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کیدل.

ب- د جزیې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنیمت د مالونو خونه.

147- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي 2\ 663

148- تفهیم القران 2\ 297 ، 298

149- معارف القران مولانا محمد شفیع 4\ 248

150- وګوره: فقه الزکات یوسف القرضاوي 2\ 747،748 ، 753 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د بې ښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نلري ، موندل شوي ځیزونه چې ښتن یې معلوم نه وي او داسې نور .[151]

نو باید چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسیسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په اداراوتو او کمیټیو کې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولایتونو څخه ولسوالیو او قریو ته د زکات ادارات او کمیټۍ وغزیږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي، او د همهغه سیمې پر فقیرانو او متسحقینو باندې توزیع شي .

پدې باندې دې هم غور وشي که چیرته د زکات په ورکولو سره وخت په وخت ځینې فقیرانو ته د کار او کسب وسایل واخستل شي چې هغوی پرې کار وکړي، او لدې لارې پر خپلو پښو ودرېږي. او دا داسې یوه تجربه ده چې په ځینو اسلامي هېوادونو کې ترسره کیږي لکه دسوډان اسلامي دولت .

زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات د ټولولو نظام به د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستۍ منځه وړلو کې زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه شتمن لرو کوم چې میلونران دي او مالونه یې بې شمېره دي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام د رایجولو لپاره کوټلي ګامونه واخلي. همداراز زموږ مسلمان ولس د خپل دیني مکلفیت پر بناء پدې هکله پوره تعاون او مرسته وکړي، ترڅو مو په هېواد کې د فقر کچه راکمه او د هغې په مخنیوي کې رغنده رول ولوبول شي.

باید په یاد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بیت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بیت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقیرو او بیچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خیراتونه چې خلك یې پخپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بیت المال ته ورکوي ، باید چې د هغې د راغونډولو تنظیمولو او ویشلو په هلکه پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنیمت (ولجې) له مال څخه، او د ځښو خزانو او کانونو نه راویستلي سرو زرو او سپینو زرواو داسې نورو څخه د بیت المال مقرره پنځمه برخه .

ج-فئ :هغه مال چې تریدلی او تښتیدلی دښمن یې تر شاه پریږدي او بې له جنګ کولو مجاهدینو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول بیت المال ته ورګرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بیرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، یا هغوی ته پرېښودل شویوي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزیه : هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فیصله شوې اندازې سره سم اخستلی کیږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنیو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کیږي او تر شا یې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه څه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکیت نه وویستلی شي او په ټولنیز ملکیت کی ورکړی شي.[152]

---

[151]- وګوره: فقه الزکاة 2\ 757، 758

[152] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۲۷-۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بېلابېل اړخونه مسئوليت لري چې مهم يې: شتمن وګړي ، ولسي پيوستون، حکومت، خيريه ټولنې او مئوسسات،علمي او مصلح شخصيتونه.

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالى په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بېچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بېچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري پيل شي، او پدې ميدان کې ځانګړي مبارزه وشي.

أ. الله تعالى فرمايلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)).[153] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي داده چې انسان پر الله تعالى، په ورځ د آخرت، پر ملايکو، د الله تعالى په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پيغمبرانو ايمان او باور ولري، او سره د مينې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، يتيمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مريانو په ازادولو کې يې ولګوي.

له پورتنې الهي ويناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته بايد د اخلاص پر بنسټ وي په آيت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مينه لري، خو بيا يې هم د الله تعالى د خوښۍ لپاره ورکوي،او دا طبيعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالى په نزد يې اجر او ثواب هم نشته دی.

دويم : په آيت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پيژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالى دی او بنده يې پکې نمائنده ،او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له يو بل آيت په ډاګه همداسې معلوميږي الله تعالى فرمايي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ)).[154] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې يې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي ياست.

دريم : د (**وفى الرقاب**) څخه مراد د مريانو خلاصول دي.د مريتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهليت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنيوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مريتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال يې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځينو فقيروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بيا يې بډايا هېوادونو ته قاچاق او هلته يې خرڅلاو..

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتى ځوانان د خوارئ او اړتيا په وجه د غلامئ پر څير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو

---

[153]- البقرة ۱۷۷

[154]. الحديد ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي،نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمايي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[155] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړې په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري – لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې د موسی عليه السلام قوم قارون ته وويل:(وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ).

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويريږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزوي، بلکې هغه تا دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره ځومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲-ولسي پيوستون:

د فقر او نيستمنۍ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په ولس کې د همدردۍ او خواخوږۍ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړو،ترڅو د دې پديدې او د دې په څير د نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[156] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړی دردمن شي، نو ټول بدن يې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[157]څوک چې څلويښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (زخيره کړي)، نو له الله تعالی نه بيزاره کړی شو، او الله تعالی ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

---

155. القصص ۷۷
156. مسلم
157. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حديث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کيږي:

لومړی: د يوې سيمې خلک بايد پخپله سيمه کې فقيراو بې وزله تشخيص او وپيژني، چې دا کار د خيريه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم يو دليل کيدای شي.

دويم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولوپواسطه را منځ ته کيږي.که چيرته په يو او ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نشي راتلای. او دا عملا وليدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تيري پکې ځای ونيس، نو له ګډوډيو سره مخ شي، او د ناامنيو ښکار وګرځي.

دربيم : د حديث د يوې برخې تائيد يو بل مشهور حديث هم کوي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ،وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ)).[158]تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

د دې دواړو احاديثو په رڼا کې موږ دا ويلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ يو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم : له حديث څخه دا هم څرګنديږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته بايد شامله وي؛ځکه چې دحديث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چيرته د هغوی ترمنځ غيرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئوليت لري چې مرسته يې وکړي.

يو مسلمان وګړي او يوې مسلمانې ټولنې ته بيلګه او نمونه خپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ يو رمز او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرايل) راغی او د الهي وينا د لوستلو امر يې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په ليدو سره بيا هغه څه انديښمن شو، کله چې خپلې بې بي خديجې رضي الله عنها ته يې تشريف راوړ او هغه قيصه يې ورته بيان کړه، او خپله انديښنه يې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وويل چې: ((په الله تعالی قسم چې هيڅکله به الله تعالی تا پريشانه اوشرمنده نه کړي، بيشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بيچارو سره مرسته کوې، ميلمه نوازي کوې، او د ښېګڼو ځپل شوو لاس نيوی کوې.[159]

په يو حديث شريف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم له ټولو خلکو څخه زيات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په مياشت کې خورا زيات و، هغه مهال به چې جبريل (عليه السلام) ورته راته او قرنکريم به يې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډيره ښه پيروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته يې ښې بيلګې او نمونې پريښودې، د هغه لومړني يار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، ياوينځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذيب سره به مخ شو، نو هغه به يې په پيسو واخست، او ازاد به يې کړ، چې د مشرکانو له تعذيب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار وليد ، نو ورته يې وويل: زويګيه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پيسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وويل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا اياتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ

[158]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (٧٧)

[159]- دا د هغه حديث د يوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ١٩ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٢٠ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ٢١»[160] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي.[161]

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مديني منورې ته هجرت وکړ او هلته يې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پيوستون او پياوړتيا په خاطر يې د هغې د ورورولۍ نظام قايم کړ. چې د هغې په پايله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرينو) ته پخپلو مالونو او جايدادونو کې برخې ورکړي، آن تر دې چې يو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د يوې د نکاح کولو وړانديز هم وکړ.[162]

په مدينه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ يو انځور په قرآن کريم کې داسې هم ذکر شوى دى:«وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةٗ مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٩».[163] او وهغه کسان چې د مهاجرينو له راتګ څخه مخکې يې ځاى نيولى (په مدينه کى استوګن دي) او ايمان يې خالص ګرځولى، دوي له هغو سره مينه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوى (مهاجرينو) ته ورکولى شي دوى يې پخپلو سينوکې د اړتيا احساس نه کوي، او پخپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم پخپله محتاج وي .

د دې آيت په تفسير کې مفسرين د مهاجرينو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ يو دوه کيسې ذکر کوي :

لومړۍ کيسه: مهاجرين چې کله د انصارو ښار (مديني منورې) ته راغلل، نو هغوى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوى له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نشي کيداى چې پخپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: « سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا – موږ واوريدل او ومو منل». بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ،او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوى پخپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوى وګټاېه، نو د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوى په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[164]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو سړى راغى او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلو بيبيانو ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولېږه،خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړى نن شپه ميلمه کړي او الله تعالى ورباندى رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړي ودريد او وويل: اى د الله تعالى استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالى د استازي ميلمه دى په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! مېرمن يې وويل: قسم په الله تعالى چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې ماشومانو خوراک وغوښت، نو ويده يې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. ميرمن يې همداسې وکړل.کله چې سبا دغه سړى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغى، نو هغه ورته وفرمايل: الله تعالى حيرانتيا وکړه

---

[160]. الليل ١٩- ٢١

[161]- وګوره: تفهيم القران : 6 \ 489 .

[162]- وګوره:الرحيق المختوم، المباركفوري، ص ١٨٥ - ١٨٦

[163]- الحشر ٩

[164]- تفهيم القران 6\ 547-548

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يايې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آيت يې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ)).[165]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعيت په وړاندې له مهمو دندو څخه يوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعيت پالنه ده. دولت مسئوليت لري چې خپل رعيت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابری کړي ..د خلفاء راشدينو او د اسلام په تاريخ کې د نورو خليفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتيږي چې هغوي د رعيت او ټولنې د هوساينې او د معيشت د تامين لپاره هلې ځلې کولې او دای خپله مهه وجيبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار يو جهاني شهرت لري چې د رعيت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبريدو په خاطر به ګرځيده، ترڅو يې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې يې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځينې حالاتو کې پر بې وزلو او بيچارو خلکو باندې پخپله مالونه او خوراکي څيزونه ويشل. يو وار يې دا وينا وکړه: که چيرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو يو کال به د رعيت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتيا وې لري،کيدای شي زما واليان او حاکمان يې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وويل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه مياشتې تيروم بيا يې نور لوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد کړل، او وويل چې پدې ټولو کې به دوه دوه مياشتې تيروم .[166]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نو هغه کال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو، د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلکو ترمنځ په برابری سره ويشل او د خپلوی لحاظ يې نه ساتلو ..[167]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا کمولو کې د حکومت او دولت کردارډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دی.که چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو،او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يې د حکومت بې پروايي، د حاکمانو بې کفايتي او د مسئوليت نه احساس دی، همدارنګه په بيت المال کې درغلي او خيانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي څپرکې څرګندونه وشوه.

د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشو، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالى دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پايي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - پخپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ايښی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړي موضوع پوره شننه کړ ې ده[168] همدارنګه امام مودودي رحمه الله پخپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل،او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او

---

[165]- وګوره: تفسير ابن كثير 4 \ 362 ، چاپ : نشر مكتبة حقانية بشاور .

[166]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضرى بك ٢\ ١٣-١٥

[167]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله 128-130

[168]- وګوره: مقدمة ابن خلدون 286-287

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردي ختمه شوه.[169]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو څيزونو څخه دى چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالى طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځاى نيولى او ظلم او تيرى پکې خپور شوى، نو الله تعالى د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورئ او د هغوي تاريخي کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهئ) سره تعبير کړى او داى په زغرده ويلې چې د هغوى د تباهئ او زوال لاملونه د هغوىَ د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوى باندې الله تعالى زور او جبر کړى ؤ.دا يو حقيقت دى چې د هغوى له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه: ظلم، د عدل نشتوالى، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوى کول. قرانکريم داسې صراحت کړى چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب پخپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالى فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[170]
دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالى پر خپلو بندګانو ظلم کوونکى نه دى.[171]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنئ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي .

۳ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوى د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي .

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي ، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

۶ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې اقتصادي پروژى پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيداکولو، دهغى ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بيت المال اموال او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج په اساس باندې وي.

۴- خيريه ټولنې او مئوسسې:

خيريه مئوسسات لکه له نوم څخه چې يې معلوميږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، داى هدف دى چې په ټولنه کې بيچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښېګڼه ورسوي.

---

[169]- وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص 32

[170]. آل عمران ۱۸۲

[171]- الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي،او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[172] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ.

او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ)).[173] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وینا او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((**عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ» . وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ**)).[174] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشي)).و وې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[175]بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو (یا مرسته کوونکو) څخه دی کوم چې په پوره توګه نافذوي (او یا ورکوي) د نفس په خوښۍ سره هغه چا ته چې هغې ته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه مئوسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي او خلیجي دولتونو اړونده مئوسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل، همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه مئوسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

دا یو حقیقت دی چې د ملل متحد اړونده مئوسسات یا نړیوالو مئوسساتو هم د هجرت په چاپېریال او په داخل د هېواد کې هغه مهال په پراخه اندازې مرستې وکړې،همداراز د غربي او ځینې کفري هېوادونو لخوا ځینې تمویل کیدونکې مئوسسې چې د هغوی له جملې څخه یې یو شمېر د ځانګړو هدفونو د لاس ته راوړنې لپاره تاسیس شوې وې او دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا یې اداره کیدله چې زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[176]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غونډې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، نو د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو مئوسساتو ترڅنګ محلي مئوسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې مئوسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو مئوسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لوی مئوسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

---

172. المائدة ٢
173. المائدة ۴۸
174. مسند احمد
175- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمین
176. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ٣٠) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ایا د مئوسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت او بیت المال دي، او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه دی .او د بیت المال یوه پیسه چې هم څوک خوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ده، نو معنی داچې اور به خوري، او د الهي عدل په غوښتنه یې سزا اور ته داخليدل دي..

په هېواد کې مؤسسات هغه وخت د خلکو او د حکومتي چارواکو د اعتراضاتو او نیوکو لاندې راغلل چې د ملت مال یې خپل مال وګرځولو ، سره لدې چې د نوي حکومت ځینو چارواکو به په مسلسله توګه پر مئوسساتو باندې نیوکې کولې او د هغوی درغلئ به یې په ګوته کولې، خو پدې میدان کې هیڅ کوم اصلاحاتات رامنځ ته نه شول.کله چې ښاغلی رمضان بشر دوست د پلان وزیر وټاکل شو ، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې یې وویل: مئوسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د نړیوالو تصفیه حساب کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[177]

له مئوسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو ، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له مئوسساتو سره محاسبه وکړي.او هغه ځینې حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدلې چې دمئوسساتو د درغلیو مخه ونیسي،بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او دهغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له مئوسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د مئوسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د مئوسساتو په غیرو اړینو لګښتونو کې ولګیدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او کم لګښت پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بودیجې چې حکومت او مئوسساتو ته د افغانستان د بیا رغاونې او آبادئ لپاره ورکړل شوې دي، ایا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بودیجې او پیسې مو د خپلو ځانونو د عیش او عشرت لپاره په ناجایزو لارو سره جمع کړي، او یا مو راروانو نسلونو ته زخیره کړې وې، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او په هغه لویه ورځ د حساب کې د محاسبې او بیا دعذاب او جزاګانو په رایادولو سره یې بیرته بیت المال ته وسپارئ!

ایا پدې حیثیت سره چې تاسې مسلمانان یاست، په مُؤمِنٌ بِهِ شیانو ایمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرې او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنیا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقونه یې اخستي وي د آخرت له مسئولیت نه د خلاصون لار یې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي؛ دا ځکه چې له حقوق العباد څخه په توبه ویستلو کې د توبې یو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اویا ورڅخه معافي وغواړي.

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلي خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه دارایي او د بیت المال وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او داسې نورو خیریه او عام المنفعت چارو کې یې ولګوي. د دین علماو ویلي دي چې د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[178]

19- وحدت اخبار 31 مارچ ، 2004 م 88 شماره ، 28 جلد ، 6-5 مخ .

[178]. – وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تیمیه، ص ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید پدې باندې پوخ باور (یقین ولري) چې الله تعالی به په قیامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمایي: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾﴾[179] او کېږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قیامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هیڅ نفس د هیڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه دیوې دانې د وري (یا سپیلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي یو. او فرمایي: ﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾[180] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خیر کار کړی وي، بدله به یې وویني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به یې وویني.

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: «لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ»[181] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي). الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي،ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې مئوسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګئ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د مئوسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ،او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتو اړو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه مئوسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوي وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل،د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د مئوسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- مئوسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځیني وطني او محلي مئوسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

[179] - الأنبياء ٤٧
[180] - الزلزال ٦- ٨
[181]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ځینې محلي مئوسسات باید د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی داسې صنعتي یا زراعتي وړې وړې پروژې قایمې کړي چې هغوی پکې په کار باندې مشغول کړای شي، او که پدې لار کې د ځینو نړیوالو مئوسسو څخه پور اخستنې ته اړتیا وي، نو باید چې له سود سره یې وانخلي او نه په هیواد او ټولنه کې د سود رایجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به یې تاوان زیات او د الله تعالی او دهغه د پېغبمر صلی الله علیه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – دعلمي او مصلحو شخصیتونو هلو ځلو ته اړتیا:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زیات شمېر دیني یوهان او یو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بیلابیلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنیوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خیانتونو، درغلیو او ظلمونو قضایاؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړیتوب په جدول کې دغه مسئولیت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه دیني علماو او مصلحو شخصیتونو ته مو دا وړاندیز دی چې د خپلو اصلاحي موضوعاتو په لړ لیک کې دا لاندې نقاط هم ورا ضافه کړي:

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د یو حاکم اساسي دنده او وظیفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم یو مشر او حاکم په دې مسئولیت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول یې فرض دي.او اسلامي شریعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم یې فرض کفایي دی. رسول الله صلی ا لله علیه وسلم فرمایلي: ((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَف بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[182] ژر دی داسې امیران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپیژانده (چې بد دی او په زړه کې یې بدوګانه او د منع کولو وس یې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق یې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت یې وکړي (هغه به مواخذه کیږي) صحابه و وویل: ایا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمایل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حدیث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، باید چې رعیت یې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئولیت زیات دی او که هیڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهکار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أخَذَ عَلَيْنَا أنْ بَايَعْنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأنْ لا نُنَازِعِ الأمْرَ أَهْلَهُ، إلا أنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ).[183] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وایي: مونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راوغوښتو او بیعت مو ورسره وکړ (وایي) هغه څه چې له موږ څخه یې ورباندې بیعت واخیست: داچې د خوښۍ او پریشانۍ (یا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پیروي وکړو، او پدې سره چې یو چا ته پر موږ باندې ترجیح ورکول کیږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د یو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر ولیدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دلیل وي

دا حدیث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفیذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شریعت وي، نه د اشخاصو.

---

[182]. مسلم

[183]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي: ((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ**)).[184] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره كول بهترين جهاد دى. نو پدې حديث شريف كې د ظالم بادشاه او حاكم په مقابل كې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوى دى، نو لكه څرنګه چې ظلم حرام دى او د هغې منع كول فرض دي، همداراز د هر حرام كار لرې كول او منع كول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سكوت نه كوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه كې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پكې چوپتيا اختيار نه كړي، بلكې حاكم او امير ورته متوجه كړي.[185]

دويم: چارواكى د ولس په وړاندې د مزدور او خادم حيثيت لري:

نو په حكومت، مئوسسه او يا په عام المنفعت پروژه كې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت كې ذكر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دى- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغى او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې اى اجير او خادمه!)) په مجلس كې ناستو خلكو وويل: داسى ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير!** پر تا دې سلام وي اى امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنى سلام تكرارولو. او د مجلس خلكو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلكو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پريږئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب كړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَكَ رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاكَ سَيِّدُهَا أَجْرَكَ، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[186] بيشكه ته يو مزدور يې چې د دې رمۍ (انساني رعيت) څښتن (پالونكي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاكلى يې، كه ته د دې (رمۍ له ګډو او بوزو) څخه كومه پمنه غوړه كړې او د كومې رنځورې درملنه وكړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغوندې كړې، نو د هغې مالك به يې پوره اجر دركړي، او كه ته يې پمنه غوړه نه كړې، او د رنځورې علاج يې ونه كړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځاى كړې، نو د هغې څښتن به سزا دركړي.

دريم: چارواكى او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دى:

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: اى د مسلمانانو اميره! كه د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او كورنۍ) باندې يو څه پراخوالى راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب كې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلكو (رعيت) مثال څه دى؟ زما او ددوى مثال داسې دى چې يوه ډله مسافر خلك يو ځاى سفر كوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې كړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوى باندې خرچ كوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوى له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوى باندې ترجيح وركړي ؟[187]

څلورم : ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي:

د خلكو دعامه كارونو مامور او مسئول چې كوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلكو ته به اړونده خدمت تقديموي، خپل كار او وظيفه به بيګار او يو اضافي شى نه ګڼي، او كه داسې وكړي او خپل مسئوليت په سمه توګه اداء نكړي، نو په بيت المال كې له خيانت كوونكو به وګرځي، او پدې طريقه به د ماموريت معاش ورته حرام وګرځي.

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري:

كله چې يو مامور او مسئول په كارونو كې د مسئوليت احساس نه كوي، د خلكو خدمت په سهي توګه نه شي ترسره كيدلاى، نو هغه بايد چې د خپلې وظيفې او مسئوليت په اړه بې احساسه نه وي، بايد چې دغه مسئوليت او مكليفيت له شخصي كار وبار څخه پورته وګڼي، او لكه څرنګه چې يو څوك په خپل شخصي كارو بار كې ورځ په ورځ د پرمختګ كوښښ كوي، نو پدغسې عامه ماموريت كې هم بايد چې د يو مامور اومسئول هڅه او

[184]. جامع الترمذي
[185]. د (قواعد نظام الحكم فى الاسلام، الخالدي) كتاب، لنديز او ژباړه، محصل غازي زاده.
[186]. السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص 9
[187]- د مخكنى مرجع 25 مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوښښ زيات وي،ترڅو يې خلکو ته ګټه ورسيږي، او بيت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقيولی شي چې د کارتوانايي ولري، امين وي، له الله تعالی څخه ويره او خوف لري..

الله تعالی فرمايي:((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [188]بيشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدوری ونيو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو بايد چې حکومتي اداري او د بيت المال اړونده ارګانونه په وظيفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئوليت باندې په ګمارلو کې دا دوه معياري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په تني وخت کې په کار باندې په توانمندی کې تخصص او مسلک هم داخليږي، او په امانتداری کې د امانت صفت چې ضد يې خيانت دی، که يو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امين نه وي، نو بيا هم د وظيفې لپاره وړ نه دی، او که امين وي، خو د کار اهليت نه لري، نو بيا هم مناسب نه دی.

له بده مرغه موږ په اداراتو کې د دې دواړو اړخونو له نيګړتياو سره مخ يو، پدې معنی چې ځينې چارواکي يا مامورين د کار وړتيا نه لري، او ځينې نور يې بيا امينان نه دي، آن تردې چې په شرعياتو کې متخصص چارواکي د ملت د پېسو او دارايانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول،، نو کله چې دغسې خلک چې په دين باندې پوهه وي، له دين څخه سرغړونه کوي،له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي.. نو ايا ددغسې خلکو سموالی به پرته له الهي خوف نه پر بل څه باندې وشي، نو بايد چې واقعي مصلح خلک د دې لوی مصيبت په درملنه کې فکر وکړي، او د الهي خوف او وېرې داسې نسخه پکې وکاروي چې له امله يې اصلاح او يا د ملت له سر نه لرې او ګوښه کړای شي.

شپږم: د چارواکو او مامورينو د اصلاح په موخه:

د دې لپاره چې يو مامور خپل مسئوليت په سمه طريقه ترسره کوي، له خيانت نه ځان وساتي، او په امانتداری سره خپل کارونه سر ته ورسوي،بايد چې د خيانت ، رشوت او د هغې اړونده کارونوڅخه د منع کولو ترڅنګ هغوی په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته متوجه کړای شي.

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله واي ((د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکې څيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته پخپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله،او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاسې پورې په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی،څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (او منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو کارونو (اومسئوليتونو) ته به د هغه نه ساتل او ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي،د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او د چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت کې داخل ده چې دغه حکم زموږ په سپيڅلي شريعت کې د لمر په څېر روښانه دی.[189]

---

[188]- القصص 26

[189]وګوره: السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص 35,18, 36, 102.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې دعدل او انصاف تامینول

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی یو سنت او طریقه دا هم ده چې پرته له عدل او انصاف څخه آرامي او استقرار نشته ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هیڅ کمی او زیاتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي، الله تعالی فرمايي: ((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝٧ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝٨))[190] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې یې تله (د عدل قاعده) ایښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تیری او بې عدالتي ونکړئ.[191]

په تفسیر کابلې کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څیز کې د خپل حقانیت دلایل، عدالت او مساوات قائم کړې اوایښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړیوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانیت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقیم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تیری وکړو.[192]

۱ – پرته له عدالته یو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنیا کې په فردي توګه یو انسان ته د ظلم او تیري سزا رسیږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنیزو ظلمونو او تیریو په سبب له ستونزو او مصیبتونو سره مخ کیږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمین کوي،شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وایي: (په دنیا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سمیږي،که څه هم عدل کوونکي په بیلابیلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلك که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره یې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ویل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د مسلمانانو وي.او ویل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنیا له عدل او کفر سره پایښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نشي کولای.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّل لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِم وَالْبَغْي**)).[193] له تیري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې بنه لایقه ګناه نشته چې کوونکي ته یې په دنیا کې په ډېره بیړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تیري څخه.

نو معلومه شوه چې تیری او ظلم کول انسان له دنیاوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنیاوي چارې په عدل سره بناء وي نو پایښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه

---

190. **الرحمن ٧-٨**
191. وګوره: **الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ٨٣**
192. تفسیر کابلی ۲/ ۱۳۰۳- ۱۳۰۴
193. سنن الترمذى..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې دنياوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بيا پايښت نشي لرلای، که څه هم خلک يې د هغه ايمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[194]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: ((بايد چې مسلمان بادشاه پخپل حکومت او پخپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ)) يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي.

او فرمايي: ((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[195] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هيواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[196]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پايښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونامتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله پخپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (الظلم مؤذن بخراب العمران- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نومړې موضوع تحليل او څيړنه کړې ده.[197]

استاديوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکيدلو ،کمزوري کيدو ، د هغوی د تاريخی کارنامو د نه ترسره کيدو او وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاك(تباهی) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړووړو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍاسباب يې پخپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده (ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾).[198] دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[199]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کيږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کيدلو لپاره لاره هواريږي،نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو بربادېو او تباهيو سره مخ کيږي، هغه وايي: ((له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو ، اميرانو ، پيرانو ، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې

---

194 -الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ٢٧-٢٨

195 . الانعام ١٥٢

196 .تحرير الاحكام في تدبير اهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩

197 - وګوره : مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧

198 - آل عمران ١٨٢

199 - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوړه تصرفات وکړل، په معیشت کې یې ځانونو ته امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[200]

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رایج وي، یو پر بل باندې زیاتی نه کیږي او نه د خلکو حقونه پیمالیږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کیږي، په روزۍ کې یې پراخي راځي او په میوو او غلو کې یې برکت اچول کیږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د یوحدیث په ضمن کې یادونه کړې ((د بنو امیه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجورې زړي په اندازه غټ و، یوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره لیکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کیدل)).[201]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته یو بنده (مهدي علیه السلام) راولیږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تیري ډکه شوې وي.[202] هغه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عیسی علیه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسیره کړي او دغه مهال به یوټولی خلک له یو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کیږي.. د لنګې اوښې شیدې به یوې لوی ډلې خلکو ته کفایت کوي.[203] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپیدا کیږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[204]

۲- بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

که دیموکراتان، یا د پانګوال نظام او د اشتراکي نظام پلویان او پیروان د دې دعوه کوي چې پدغې نظامونو کې عدل دی، حریت ،ازادي او مساوات دي،نو موږ پدې کلک باور او عقیده لرو چې د عدل او انصاف راتلل پرته د شریعت له واکمنۍ ناشوني دي، او د امت لپاره د هوساینې او پرمختګ ژوند بې له اسلامه نه شي راتللی،کله چې مسلمانانو اسلامي خلافت او اسلامي نظام درلود، نو له عدالت، انصاف، امن او هوساینې څخه برخمن ؤ.

الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾)).[205] بیشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه یې خپلو څښتنانو ته وسپارئ، او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فیصله کوې، نو په عدل سره فیصله وکړئ، بیشکه هغه څه ډېر ښه دي چې الله تعالی تاسې ته پرې نصیحت کوي، بیشکه الله تعالی اوریدونکی او لیدونکی دی.

پدې آیت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي، او د عدل تامین او راتلل پرته د شریعت له تطبیقه نه ترسره کیږي.او پدې قول (إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصیف او مدحه کړې ده، نو ټول خیر د شریعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنیا چارې سمیږي، انسان ورباندې جوړیږي، او ټولو خلکو ته نیکمرغي او سعادت وربښل کیږي. او همدغه دالله تعالی حکم او فیصله ده، نو ایا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فیصله ښه کیدای شي، الله تعالی فرمایي: ((وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ

---

[200]- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

[201]- **الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

[202]- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حدیثو کتابونو کې پدې مفهوم حدیث ذکر شوی.

[203]- دغه خبرې په صحیح حدیث سره ثابتې دي، وګورئ (صحیح مسلم , کتاب الفتن).

[204]- **الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

[205]. النساء ۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾)).[206] او له الله تعالى نه پرته بل څوک ښه فیصله کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې یقین لري. بلکې یوازې الله تعالى ښه فیصله کوونکی دی.

د اسلام دین دانسان د هدایت او لارښوونې دین دی هغه څه یې بشریت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی، الله تعالى فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡۖ)).[207] ای مومنانو د الله او د هغه د پېغمبر حکم ته لبیک ووایاست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی، او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کیږي،او پرته له اسلامي شریعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساینه دې تامین کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بیلابیلو ډګرونو لکه: سیاسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځیدل، داځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پیروي ګمراهي او لاروركي ده، الله تعالى فرمايي: ((فَمَاذَا بَعۡدَ ٱلۡحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُۖ فَأَنَّىٰ تُصۡرَفُونَ ﴿٣٢﴾)).[208] او بې له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو تاسې (ای نامنونکو) ولې له حق څخه اړول کیږئ..

الله تعالى ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دی هغه یې ګوري او ورڅخه خبر دی او کوم قانون چې یې ورته رالیږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حریت او ازادي یوازې د اسلامي شریعت په سیورې کې متحقق کیږي،او د دې برخلاف کله چې هم په یوه ټولنه کې د بندګانو او یا د هغوی د نظریاتو او تصوراتو پیروي کیږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځیرونو تړل کیږي چې بیا هلته حریت او ازادي وي او نه په ټولنه کې عدل، او مساوات رامنځ ته کیدای شي. [209]

٣ – د ظلم او زیاتي مخنیوی کول یوه فریضه ده:

د اسلام سپیځلي دین هر ډول ظلم او تیري حرام کړي، رسول الله صلى الله علیه وسلم د حِجّة الوداع (رخصتیدو حج) په خطبې کې داسې وفرمایل: ((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[210] بیشکه چې ستاسې وینې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکهددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا میاشت (ذو الحجة) کې -د اوینا یې څوځله تکرار کړه- بیا یې سر (مبارک) را جګ کړ او ویې فرمایل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبلیغ وکړ!

په حدیث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلى الله علیه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالى فرمایلي دي: ((يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا)).[211] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو یو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالى په قرآنکریم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٖ وَلَا شَفِيعٖ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ [212]- په قیامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه یې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٖ ﴿٧١﴾ [213]-او ظالمانو ته به هیڅ مدد ګار نه وي)).

---

[206] المائدة 50.
[207] الانفال ٢٤.
[208] یونس ٣٢.
[209] قواعد نظام الحكم فی الاسلام، محمود عبدالمجيد الخالدي ص ٨٢- ٨٤ ،
[210] متفق عليه.
[211] مسلم.
[212] غافر ١٨.
[213] الحج ٧١.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[214] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بیشکه چې ظلم په ورځ د قیامت کې تیارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بیشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې یې یو د بل وینې توی کړې او یو دبل مُحَرم حقونه یې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنیا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تیري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[215] - بیشکه چې الله تعالی په عدل، ښیګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبیحو او بدو کارونو او له تیري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائیږي چې پند او نصیحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[216] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د یو دښمن قوم دښمني دې پر تاسې ددې باعث نشي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وویرېږئ بیشکه الله پوهیږي پر هغو کاروونو چې تاسې یې کوئ.

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه:

په ټولنې کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدلو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د یو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې یې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقونو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هیواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپځلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلي ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه یې وګرځول..او بیا د افغانستان له فتحې وروسته د مجاهدینو حکومت چې د ګډوډیو ښکار شو درغلیو پکې لا زیات زور واخست..

او نن ورځ خو د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خیانتونه روان دي. که مونږ د هېواد حاکم نظام ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غړیې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

دا خو د حکومت او نظام په کچه، او تر کومه پورې چې د رعیت او عامو وګړو پورې اړه لري، نو باید چې باید چې هر وطنوال له هر ډول ظلم او زیاتي نه ځان وساتي، کوم حقوق چې ورپورې اړه لري وریې کړي، مخکې لدې چې بیا به په قیامت کې د هغې په بدله کې خپله نیکي ورکوي لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې راغلي دي.

باید یادونه یې وکړو چې هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقونو ورکول هم خورا زیات اړین دي،او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه

---

[214]. مسلم
[215]. النحل ۹۰
[216]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بريالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[217] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۵– د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامينولو په برنامه کې دا اړينه ده چې لومړی چارواکي، قاضيان، د حکومتي او غيرحکومتي ادارو او مئوسسو کارمندان او مسئولين د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

لومړی: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[218] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کيږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[219] نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالى ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خيانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[220] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ**)).[221] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

دريم: د بدو حاکمانو بده پايله:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[222] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي درباندې وکړي، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمي ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې،د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوی د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختئ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي

---

[217]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة) و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

[218]. متفق عليه

219. متفق عليه

220. مسلم

221. مسلم

[222]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووینې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي ﴿فَرَفَقَ بِهِمْ﴾ معنی داچې په نرمئ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[223] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وایي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ﴾ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿مَن وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شيئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي – معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[224]

څلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمایي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)). [225]د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، پخپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمایي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[226] بیشکه هغه مسلمان امین خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او یا ورکوي) هغه څه چې ورته یې امر شوی دی مستحقینو ته.

نو باید چې چاراکي او مامورین خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بیت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولین او مامورین دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بیت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بیت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا یې همغه ده کومه چې د بیت المال پر خیانت او غلا کولو باندې مرتب کیږي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[227] ځینې خلک د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حدیث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[228] او د چا چې غوښه پر حرامو راغښه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت:

په حکومت، مئوسسه یا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظیفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او یا ټیټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حیثیت لري چی ګویا د دوی یو خادم دی ،او دغه حقیقت په یو روایت کې ذکر شوی دی: ((ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسې ووایه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امیر ه!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول.

---

223. فيض القدير، المناوي، ٢/ ١٠٦
224. شرح رياض الصالحين، ٣/ ٦٣٣
225. متفق عليه
226. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.
227. البخاري
228. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[229] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی يې،که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې يې يو چا ته وسپاري،ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زياته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[230]

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بيلګه:

هغه چارواکی، هغه رئيس او هغه مامور چې په خپل مسئوليت کې خيانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پيسو او رشوت په بدله کې ورکوي او يا د پيسو په بدله کې مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او يا د لوط عليه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: ((**وولي الأُمر إذا ترك إنكار المنكرات وإِقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأُة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[231] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پيسو په مقابل کې د بدو کارونو مخنيوی او د حدودو نافذول پرېږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څېر وي،او يا د لوط (عليه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځې سره ورته والی لري چې د خپل خاوند له ميلمنو څخه به يې فاجران او بدکاران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همداراز نومورړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأُمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأُعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أُخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[232] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نيکيو باندې امر وکړی، خلک له بديو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لکن کله چې يو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنيوی پرېږدي، نو په حقيقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او يا يې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پيسې ورکړل شي، لکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

۵ - له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول:

بايد چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې يې الله تعالی امر کړی دی: ابوهريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ**

---

[229]. السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص 9

[230]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

[231]-**الامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦**

[232] -مخکينی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ)).[233] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څيز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پيغمبرانو ته يېورباندې امر کړی دی چې: ای پيغمبرانو له پاکيزو شيانو څخه خوراک وکړئ او نيك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ای مومنانو له هغو پاکو شيانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که يوازې د هغه عبادت کوونکي ياست. بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم د يو سړي يادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ويخته به ئې ګډوډ ((او غير منظم) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وايي به: ای ربه! ای ربه! (دا څيز او هغه څيز.. راکړئ) حال داچې د هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذيه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې يو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتيا لپاره يو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرميږي ؟ هغه وويل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[234] له مشتبه مال څخه د يوې روپۍ بيرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانيو نيکانو خلکو د مېرمنو او بيبيانو په هکله دا ويل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ويل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[235] زمونږ په باره کې له الله څخه ووېريږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بيشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او يا به يې داسې ويل : مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که يو څوک د خپلو کورنيو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او يا يې د هغوی د عيش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخيره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډير بدبخته دی چې د بل چا د دنيا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې يو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز رحمه الله يو ډېر جالب موقف را په ياد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شيبې رانژدې شوې يو مشاور يې ورته وويل : زامنو ته دې له بيت المال څخه د څه برخې وصيت وکړه! ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکريم دا آيت ولوست: (**إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ** ﴿١٩٦﴾)[236] بيشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی، هغه د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بيايې وويل : زما زامن يو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چيرته نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ډيره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[237]

په ټولنه کې د حرمخوريو او درغليو د لمنځه وړلو او مخنيوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ريښتيني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي،او خاين قاضيان او څارنوالان،همداراز خاين او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم

[233]- مسلم

234. وګوره :جامع العلوم والحکم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳ .

235. تعليق اشيخ عبد الفتاح ابوغدة على: رسالة المسترشيدين لامام الحارسي المحاسبي، ص ۱۵۳

[236]- الأعراف ۱۹۶

[237]- البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳۴ (مكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمایلي: ((**القُضاةُ ثلاثةٌ: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقَضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[238] قاضیان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه یو ډول قاضیان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق یې پېژندلی وي او د هغې برابر یې پریکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق یې پېژندلی وي، لکن په پریکړه کې یې تیری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پریکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کیږي، هغوی خو ددې لپاره نه دی چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئولیت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بیا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خیرو په وړاندې وګرځېدل، په حدیث کې راغلي دي: کله رسول الله علیه وسلم معاذبن جبل یمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لیږه، نو یوه ځانګړې توصیه یې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[239] او ووېرېږه د مظلوم له خیراو څخه، بیشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کیدو) نشته دی.

دویم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول:

باید چې د مصلحو او الله تعالی ویریدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پدیدې پوره مراقبت او دا یو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ریښتینولۍ سره د احتساب په نوم ځینې ارګانونه او یا ځینې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه فرمایي: ((**لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[240] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشیخ مناع خلیل القطان رحمه الله وایي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هیله به ورته ولرئ چې رعیت یې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او یا یې حاکمان او د چارو مامورین خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جیبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ایا دغسې ټولنه چې د داسې درغلیو او خیانتونو ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او یا به یې د کارونو میوه او ښه نتیجه واخستل شي ؟!

حقیقت دادی چې رشوت او بډې ستر خیانت، سخت تیری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له یوه اړخه چارواکي او د چارو مامورین پدې خیانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقیو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمینه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې باید دا لاندې نکات په یاد ولرو:

أ.غل یوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي یې، بلکې د یو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بیا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بیت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د یو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کیږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کیږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د یو چارواکي او مامور ضمیر د داسې څیز په بدله کی اخلي چې هغه ډیر لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.

---

[238]- **رواه ابوداد، وابن ماجه**

[239]. سنن الترمذي..

[240]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

د. رشوت د نفس ټیټوالی دی، د مروءت او میړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خیانت دی، چې یوازې هغه خلک یې مني څوک چې سپیره طبیعته او بد اخلاقه وي.

ه. د همیش لپاره رشوت د خیانت او غداری ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره یو لوی شراو په دین او اخلاقو باندې ستر جنایت اوتعرض دی،او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پیداشي، نو د زوال زنګ یې ووهل شي او د تباهۍ له ګواښ سره مخ شي.[241]

۶- حقونو سپارلو ته بلنه:

باید پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنیا کې یو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به یې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په یاد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ من سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[242] پر چا باندې چې د کوم مسلمان وررور د مظلومیت حق وي له پت او عزت او یا بل شیز څخه، نو نن ورځ (په دنیا کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بیا به په آخرت کې نه دیناراو نه درهم[243] وي. او که هغه لره کوم نیک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به یې ورکړل شي او که نیکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[244] دقیامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ،آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (یا وزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوي وي) هم بدله اخستل کیږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ**)).[245]

ایا تاسې پوهیږئ چې نیستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وویل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنیاوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمایل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قیامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې یو چا ته به یې کنځلې کړې وي، په یو چا به یې تهمت لګولی وي، د یو چا مال به یې خوړلی وي، د چا وینه به یې توی کړې وي او یو څوک به یې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نیکیو څخه نیکۍ ورکړل شي، او که نیکۍ یې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[246]

---

[241]. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص 188- 189(موضوع : الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

[242]. البخاري

[243]. دهغې زمانې د دوه سیکو نومونه دي چې دینار یې د درهم په نسبت زیات قیمتي و.

[244]. مسلم

[245]- مسلم

[246]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرینبودنه، پر هغې پښیمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[247]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[248] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم اوتعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دې نو باید پخپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۷-مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې،خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل،ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو وګړو جیبونو ته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ. لومړی په خپله بهرنیان او ورپسې ځینې داخلي متعدد وګړي او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځیدل،او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څیر لاعلاجه وګرځي.

باید وویل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تیرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځیدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختیار نه شي چې مخکې د هېواد له بیا رغونې د فرد او ټولنې بیا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولین سم او اصلاح نه شي، نو هیڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعیت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، باید لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بیا د نورو.

داصلاح په میدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې دیني بیداري او د الله په وړاندې دمسئولیت احساس پیاوړی کول... یو بنسټیز حل دی،خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاینو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړین دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

---

[247]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[248]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول، د وګړو د معنوياتو او عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۸– د نيکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار:

نن سبا چې د تيکنالوژئ او مادي وسايلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د يوې قريبې يا کلي شکل اختيار کړی دی، د مادياتو، عيش او عشرت په اسبابو کې يو تربله بيلابيلې سيالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنياوي ژوند کې يو له بله اغيزمن کيدل،له پرديو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کيدو پديده او داسې نورې ناخوالی دا ټول د دې لامل شوي چې بايد اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسحلې په زور د يرغلګرو مقابله کوي، بايد چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغرياتو(دوکه کوونکو) شيانو په وړاندې، يو مسلمان د آخرت هميشنۍ ژوند را په ياد کړي،دايما دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو يوازې همدا د دنيا ژوند نه دی اونه يوازې د دنيا مزو،چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساينه ويل کيږي،دا خو د مادي خلکو تصور او معيار دی، الله تعالی فرمايي: ((يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ۝٧)). [249]هغو (کافران) د دنيا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهيږي او په حقيقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غوليدلي خلک او يا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې هميش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان يو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلك دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لويديځوال د اخلاقي زوړتيا په وجه پداسې عذاب کې راګير دی چې زمونږ فقر او نيستي ورسره هيڅ پرتله کيدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ايډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځيدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پريشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله يې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځينې کافرانو ته دنياوي وسايل پراخه کړي، او ژوند زيات وسايل يې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه دي،که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزيات کړي، نو د آخرت له هغو هميشنيو نعمتونو سره نه برابريږي چې الله تعالی يې له خپلو مومنو او پرهيزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمايي: ((وَلَوۡلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ لَّجَعَلۡنَا لِمَن يَكۡفُرُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ لِبُيُوتِهِمۡ سُقُفٗا مِّن فِضَّةٖ وَمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُونَ ۝٣٣ وَلِبُيُوتِهِمۡ أَبۡوَٰبٗا وَسُرُرًا عَلَيۡهَا يَتَّكِـُٔونَ ۝٣٤ وَزُخۡرُفٗاۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلۡمُتَّقِينَ ۝٣٥)).[250] که نه وای (دا وېره) چې شي خلک يوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپينو زرو، او زينه پايي هم له سپينو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپينو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکيه کولی. او د سرو زرو ښيزونه او نور د زينت شيان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بيا هم دغه ټول د دنياوي پاتې کيدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهيزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

---

[249]- الروم ۷

[250]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالی په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نلري.اوکه ازښت يې درلودلای،نو بيا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[251] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا ، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالي يوازينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[252] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو ځا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي:((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ)).[253]په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي،کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[254] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه و ګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې پخپل کلام کې يادونه کړې ده (مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾).[255] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلی او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[256]

۹– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار څېلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ)).[257]د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[258]او يقين [259] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.

له دنيا څخه بې رغبتي (او زهد) د امت د حالاتو له سمون سره خورا لوی تړاو لري. او په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروموول نه ؤ. بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

---

[251]. رواه الترمذي
[252]- رواه مسلم
[253].رواه مسلم
[254]. الرعد ۲۸
[255]. النحل ۹۷
[256]. وګوره: تفسير کابلی ۱۵۷۵/۱
[257]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني2/ 715).
[258]. له دنيا څخه بې رغبتي.
[259]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساد ګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)).[260] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف څخه مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنایې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سربښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي.

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګوري.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمایي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبّوكَ)).[261] له دنیا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی، کله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه یمن ته (د والي په صفت) لیږه نو داسې یې ورته وفرمایل: ((«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-[262] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بیشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمایلي دي: ((إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نشي تیریدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وایي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تیریدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[263]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتیا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شریعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نشي، ځان په سختیو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ)).[264]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شریعت خلاف کارونه پریږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملئ کې دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي

[260]. سنن ابي داود
[261]. سنن ابن ماجه
[262]. مسند احمد
[263]. مستدرك الحاكم
[264]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[265] بيشکه چې الله تعالى ستاسې ترمنځ اخلاق ويشلي دي، لکه څرنګه چې يې ستاسې ترمنځ ستاسې روزى ويشلي دي، او بيشکه چې الله عزوجل دنيا هر چا ته ورکوي که يې خوښ وي او يا يې خوښ نه وي، اويو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بيا يې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به يې (د الله تعالى په نزد نه قبليږي) او هغه چې له ځانه وروسته يې پريږدي دوزخ ته به يې د لارې توښه وي، بيشکه چې الله عزوچل بدي پر بدى باندې نه محوه کوي، لکن بدي پر نيکى باندې محوه کوي او بيشکه چې چټل شى پر چټل باندې نه لرې کيږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې يې يوازې د دنيا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونيسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، يا دنيا ته په آخرت او دين باندې ترجيح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کاميابى به بې برخي وي، الله تعالى فرمايلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْءَاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾)).[266] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتى سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړى شوى او د الله تعالى له رحمته شړل شوى به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې داى مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالى په نزد) مقبولي دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروى (په لارې تيريدونکى).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أَمْسيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أَصْبحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، ومِنْ حياتكَ لموتِكَ**-[267] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه) ورڅخه اخلي. او مه پکې زيات مشغوليږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنيږې.[268]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دى هغه وايي: رسول الله صلى الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوى و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړى و، نو موږ ورته وويل: اى د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هواروو، نو ويې فرمايل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[269] زما له دنيا سره څه کار دى، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي کرم الله وجهه ويلي: ((**ارْتَحَلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتَحَلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلِّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ**)).[270] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دى

---

[265]. مسند احمد
[266]. الاسراء 18- 19
[267]. البخاري
[268].رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[269].**جامع الترمذي**
[270]. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

په پای کې وایو: زموږ دا څیړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي،نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي دي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافی او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله و سَلِّم.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول، ۱۴۳۸ هـ ق/۲۷ قوس، ۱۳۹۶ لمریز (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړ ليک

سريزه ____ 1

لومړی څپرکی ____ 3

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه ____ 3

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه ____ 3

دويم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه ____ 6

دريېم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه ____ 7

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي: ____ 7

۲– کمونستي کودتا : ____ 8

۳– خپلمنځي جنګونه: ____ 8

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ____ 8

۶– د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه: ____ 8

د حرامخوريو او درغليو پايلې: ____ 8

په دنياکې د خيانت اغيزه : ____ 10

۷– په اوسني حکومت کې درغلی: ____ 11

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې: ____ 11

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ____ 13

دويم څپرکی ____ 15

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې ____ 15

لومړی: ناوړه اغيزې: ____ 15

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه: ____ 15

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه : ____ 15

۳– پر فکر باندې د فقر اغيزه : ____ 16

دويم: ستونزې او ناخوالې ____ 16

۱– ناپوهي: ____ 16

۲– بيکاري: ____ 17

۳– ګدايګري (سوال کول): ____ 18

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه: ____ 19

۴– رنځوري او ناروغي: ____ 20

۵– خپلمنځي جنګونه : ____ 20

۶– پرديسي او هېواد پرېښودنه: ____ 21

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– نورو ته احتياج: 21

دریيم څپرکی 23

د هېواد زيات محتاجه وګړي 23

لومړی: بې وزله ښځې: 23

۱– په اسلام کی د ښځې مقام : 23

۲– زمور په ټولنه کې د ښځو محرومتيا: 25

۳– بايد د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي: 25

دويم:بې وزله ماشومان: 26

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتيا: 27

دریيم: يتيمان: 28

۱– يتيم پالنه يوه مهمه ديني فريضه ده: 28

۲– د يتيم پالنې اجر او ثواب : 29

۳– د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول: 29

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه: 31

څلورم: معيوبين: 32

۱– په جهاد کې معيوب شوي وګړي: 32

۲– د عامو معيوبونو لپاره پروژې: 32

۳– د نابينايانو لپاره پروژې : 33

څلورم څپرکی 35

د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی 35

۱– په اسلام کی د کار اهميت : 35

۲– د شتمنيو له سرچينو څخه ګټه اخستل : 37

۳– د شاړو ځمکو آبادول: 37

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل: 39

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول: 40

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنيوی: 41

۷– د ناروا معاملاتو منع کول: 43

۸– صنعت ته وده ورکول: 45

۹– سوداګرۍ ته وده ورکول: 46

پنځم څپرکی 48

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز 48

۱ – د زکات مفهوم: 48

۲ – د زکات هدف او مقصد: 48

۳ – د زکات اهميت : 49

۴ – په دنيا کې د زکات نه ورکولو سزا: 50

۵ – د زکات مستحق خلک: 50

۶ – د زکات نظام د تطبيق په موخه: 52

شپږم څپرکی 54

د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه 54

۱ – شتمن وګړي: 54

۲ – ولسي پيوستون: 55

۳ – حکومت: 58

د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه: 58

۴ – خيريه ټولنې او مئوسسې: 59

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ! 61

د کارونو د سمون په موخه: 62

۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا: 63

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول: 63

دويم: چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حيثيت لري: 64

دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی: 64

څلورم : ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي: 64

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري: 64

شپږم: د چارواکو او مامورينو د اصلاح په موخه: 65

اووم څپرکی 66

په هېواد کې دعدل او انصاف تامينول 66

۱ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي: 66

۲ – بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: 68

۳ – د ظلم او زياتي مخنيوی کول يوه فريضه ده: 69

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه: 70

۵ – د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه: 71

لومړی: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس: 71

دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول: 71

دريم: د بدو حاکمانو بده پايله: 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم: په قيامت کې د عادلو حاکمانو مقام: ______ 72

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حيثيت: ______ 72

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بيلګه: ______ 73

۵ - له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول: ______ 73

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ريښتيني مبارزه: ______ 74

دويم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول: ______ 75

۶- حقونو سپارلو ته بلنه: ______ 76

۷ - مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه: ______ 77

۸- د نيکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار: ______ 78

۹- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول: ______ 79

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library